

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Mohammad Hassoun

När klandertalan är ”uppenbart” ogrundad

- En kritisk granskning av hovrättens tillämpning av rekvisitet ”uppenbart oggrundat” i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB i klanderprocesser

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Peter Westberg

Termin: VT 2023

Innehåll

SUMMARY	5
SAMMANFATTNING	6
FÖRORD	7
FÖRKORTNINGAR	8
1 INLEDNING	9
1.1 Bakgrund.....	9
1.2 Syfte och frågeställningar.....	10
1.3 Avgränsningar	11
1.4 Metod och material.....	14
1.5 Perspektiv	18
1.6 Forskningsläge	18
1.7 Disposition	18
2 UPPHÄVANDE AV SKILJEDOM.....	20
2.1 Inledning.....	20
2.2 Allmänt.....	20
2.3 Något om materiella och processuella fel	22
2.4 Särskilt om klandergrunderna	24
2.4.1 Punkt 3 – Uppdragsöverskridande	25
2.4.2 Punkt 7 – Handläggningsfel.....	26
2.4.3 Inverkandekravet	28
3 GENERELLT OM 42 KAP. 5 § 1 ST. ANDRA MENINGEN RB OCH KLANDERPROCESSEN.....	30
3.1 Inledning.....	30
3.2 Bakgrund till 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB	30
3.3 Allmänna utgångspunkter vid tillämpningen av 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB	31
3.3.1 Allmänt	31
3.3.2 Kort om rätten till domstolsprövning enligt artikel 6 (1) EKMR. 32	

3.3.3	Artikel 6 (1) EKMR:s betydelse vid tolkningen av 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB.....	33
3.4	Klanderprocessen och 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB.....	34
3.4.1	Allmänt om klanderprocessen	34
3.4.2	Processordningens lämplighet	35
3.5	Sammanfattande kommentar.....	36
4	UPPENBART OGRUNDAD KLANDERTALAN	38
4.1	Inledning.....	38
4.2	Rekvisitet ”uppenbart ogrundat” i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB ...	39
4.2.1	Allmänt om rekvisitet ”uppenbart ogrundat”.....	39
4.2.2	Närmare om rekvisitet ”uppenbart ogrundat”.....	40
4.3	Hovrättens syn på artikel 6 (1) EKMR:s betydelse vid tolkningen av rekvisitet ”uppenbart ogrundat”.....	42
4.4	Processuella fel.....	43
4.4.1	Relevanta avgöranden när processuella fel görs gällande	43
4.4.2	Klanderkäranden påstår ett fel som utgör ett processuellt fel – Är det verkligen uppenbart ogrundat?.....	52
4.5	Materiella och processuella fel.....	54
4.5.1	Relevanta avgöranden när både materiella och processuella fel görs gällande	54
4.5.2	Klanderkäranden påstår ett fel som inte är ett processuellt fel – Är det verkligen uppenbart ogrundat?.....	58
4.5.3	Klanderkäranden påstår ett fel som först efter en närmare granskning kan konstateras inte är ett processuellt fel – Är det verkligen uppenbart ogrundat?.....	60
4.5.4	Klanderkäranden påstår både materiella och processuella fel– Är det verkligen uppenbart ogrundat?.....	60
4.6	Sammanfattande kommentar.....	61
5	VAD KAN FÖRKLARA HOVRÄTTENS TILLÄMPNING AV REKVISITET ”UPPENBART OGRUNDAT” I 42 KAP. 5 § 1 ST. ANDRA MENINGEN RB I KLANDERPROCESSER?	63
5.1	Inledning.....	63
5.2	Avgörande utan huvudförhandling.....	63

5.2.1	Allmänt om 42 kap. 18 § 1 st. RB	63
5.2.2	Närmare om 42 kap. 18 § 1 st. 5 p. RB.....	64
5.3	En utvidgad möjlighet till ett skriftligt förfarande?	64
6	AVSLUTANDE REFLEKTIONER.....	66
6.1	Innebörden av uppenbarhetskravet i rekvisitet ”uppenbart ogrundat”	66
6.2	Artikel 6 (1) EKMR och dess betydelse vid tolkningen av rekvisitet ”uppenbart ogrundat” i klanderprocesser.....	66
6.3	Hur tillämpar hovrätten rekvisitet ”uppenbart ogrundat”?.....	66
6.4	Är det lämpligt med hovrättens tillämpning av rekvisitet ”uppenbart ogrundat” i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB i klandermål?	67
6.5	Ett nytt processuellt verktyg?.....	68
6.6	Avslutningsvis.....	69
	BILAGA A - FÖRSLAG PÅ LAGÄNDRING	70
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	72
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	75

Summary

One of the basic principles of the challenge process is that the Court of Appeals should not engage in any substantive review. In challenge proceedings, the focus is on whether there have been any procedural errors in the arbitration process. The same procedural rules that apply to civil litigation in lower courts are also applicable to these reviews. One of the procedural tools that can be used in challenge proceedings is 42nd chapter article 5 of the Swedish Code of Judicial Procedure (RB). This provision enables the dismissal of an action without issuing a summons if the claim does not comprise legal reason or if it is otherwise obvious that the claim is unfounded. Recently, this rule has been increasingly applied in challenge proceedings.

This paper investigates the Court of Appeal's application of the requirement "obviously unfounded" in challenge proceedings. The essence of the investigation lies in understanding the meaning of the requirement of obviousness in this context and how the Court of Appeals applies it in challenge cases. The study reveals that the meaning of the obviousness requirement is unclear. It is considered to imply that the plaintiff's unfounded claim can be "*easily and unequivocally*" dismissed after a simple examination or "*immediately and unequivocally*". It is argued that it should mean that a court should be able to determine the unfounded nature of a claim solely through a simple review. The court should not have to conduct a detailed examination to conclude that something is unfounded. In other words, a substantial effort should not be required to establish the claims lack of foundation.

The study shows that the Court of Appeals applies the requirement "obviously unfounded" when both substantive and procedural errors are alleged. To establish that the protest action is unfounded, the Court of Appeals undertakes a substantial effort in handling these cases. Furthermore, the threshold for fulfilling the requirement "obviously unfounded" is not very high. For this reason, the question arises as to whether the requirement is truly fulfilled. This is illustrated through an analysis and critical examination of the Court of Appeal's application based on different procedural scenarios it may encounter.

Based on this premise, it is illustrated that the Court of Appeal's application of the requirement in challenge proceedings is inappropriate and problematic. It is not aligned with the purpose of the provision and the restrictiveness emphasized by the legislature and case law. The study also shows that there are grounds to assume that the Court of Appeals applies the provision partly with the intention to render written procedures and avoid the parties absolute right to a main hearing, as stipulated in 42nd chapter article 18, first paragraph, point 5 RB. Additionally, it serves to fulfill the legislature's interest in ensuring a fast and efficient challenge process. The paper proposes the introduction of a new procedural tool that would allow the Court of Appeals to decide an unfounded protest action on the documents, without the parties having the right to any main hearing.

Sammanfattning

En bärande princip för klanderprocessen är att hovrätten inte får ägna sig åt någon materiell överprövning. I klanderprocesser prövas i huvudsak om det i skiljeförfarandet förekommit något processuellt fel. För prövningen gäller samma processuella regelverk som för tvistemål i underrätt. Ett av de processuella verktyg som kan användas i klanderprocesser är 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB. Den ger möjligheten att omedelbart ogilla ett käromål, utan att utfärda stämning. Det gäller att talan inte innefattar laga skäl eller om det annars är uppenbart att denna är ogrundad. Denna regel har på senare tid tillämpats mer frekvent i klanderprocesser.

I arbetet utreds hovrättens tillämpning av rekvisitetet ”*uppenbart ogrundat*” i klanderprocesser. Kärnan i utredningen är innebörden av uppenbarhetskravet i ifrågavarande rekvisit och hur hovrätten tillämpar detta krav i klanderprocesser. I framställningen visas att uppenbarhetskravets innebörd är oklart. I kravet anses ligga att kärandens ogrundade talan kan slås fast ”*lätt och tveklöst*” efter en enkel prövning eller ”*omedelbart och tveklöst*”. Det lyfts fram att det bör innebära att en domstol enbart vid en enkel granskning av käromålet ska kunna avgöra att den är ogrundad. Domstolen ska inte behöva vidta en närmare prövning för att kunna dra slutsatsen att något är ogrundat. Med andra ord ska det inte krävas en påtaglig arbetsinsats för att fastslå det ogrundade.

Det visas att hovrätten tillämpar rekvisitetet när det påstås materiella och processuella fel. För att fastslå att en klandertalan är ogrundad vidtar hovrätten en påtaglig arbetsinsats vid handläggningen av dessa mål. Vidare krävs det inte mycket för att rekvisitetet ”*uppenbart ogrundat*” ska vara uppfyllt. Av denna anledning ifrågasätts huruvida rekvisitetet verkligen är uppfyllt. Detta konkretiseras med hjälp av att hovrättens tillämpning analyseras och problematiseras utifrån olika tänkbara processföringslägen som den kan tänkas ställas inför.

Med detta som utgångspunkt åskådliggörs att hovrättens tillämpning av rekvisitetet i klanderprocesser är olämplig och problematisk. Den är svårförenlig med bestämmelsens syfte och den restriktivitet som framhålls av lagstiftaren och rättspraxis. I arbetet framhävs att det finns fog för att anta att hovrätten tillämpar bestämmelsen dels i syfte att skriftligen avgöra målen samt undvika parternas absoluta rätt till huvudförhandling, enligt 42 kap. 18 § 1 st. 5 p. RB, dels tillgodose lagstiftarens intresse av en snabb och effektiv klanderprocess. Det föreslås i uppsatsen att det införs ett nytt processuellt verktyg som ger hovrätten möjligheten att avgöra en ogrundad klandertalan på handlingarna, utan att parterna ska ha rätt till någon huvudförhandling.

Förord

Min resa till en juristexamen har många gånger känts som en berg- och dalbana utan någon slutdestination. Men nu står jag plötsligen här vid denna slutdestination med ett färdigt examensarbete. Äntligen är jag färdig! Nu är jag redo för ett nytt kapitel med nya utmaningar.

Jag vill börja med att särskilt tacka min familj.

Baba, utan dig hade mitt intresse för juridiken aldrig väckts.

Mamma, tack för att du alltid finns och stöttar mig i allt jag gör. Utan dig hade jag inte kommit så här långt.

Lilian, jag vet att du har tröttnat på alla mina juridiska diskussioner vi har haft vid matbordet. Jag vill särskilt tacka dig för att du trots detta har orkat stå ut med mig under min snart femåriga studieperiod.

Jag vill slutligen rikta ett stort tack till min handledare professor Peter Westberg för sitt oändliga tålamod och ovärderliga synpunkter under uppsatsskrivandet.

Mohammad Hassoun

Förkortningar

EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
Europadomstolen	Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
HD	Högsta domstolen
JT	Juridisk Tidsskrift
LSF	Lag (1999:116) om skiljeförfarande
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Skiljeförfarandets fördelar brukar beskrivas som att parter genom denna tvistlösningsmetod snabbt och effektivt kan få en slutgiltig lösning på deras tvist. Vid tillkomsten av lagen (1999:116) om skiljeförfarande (LSF) har lagstiftaren framhåvt att den ska garantera skiljedomens slutgiltighet samt en snabb och effektiv lösning på tvister.¹ Samtidigt anses parterna ha ett berättigat intresse av att kunna angripa skiljedomen under vissa särskilda situationer. För att inte urholka det främsta syftet med ett skiljeförfarande är det viktigt att den inte åtföljs av en långdragen domstolsprocess.² Mot den bakgrunden har lagstiftaren framhåvt att klanderprocessen ska lösas på ett snabbt och effektivt sätt.³ Det är därför av största vikt att minimera möjligheten för den förlorande parten att väcka exempelvis en ogrundad klandertalan.⁴

Den som vill angripa en skiljedom ska ansöka om stämning till hovrätten.⁵ Ett processuellt verktyg som hovrätten får använda sig av vid deras handläggning är 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB.⁶ I regeln stadgas att ”*Om kärandens framställning inte innefattar laga skäl för käromålet eller om det annars är uppenbart ogrundat, får rätten dock genast meddela dom i målet utan att stämning utfärdas*”. Bestämmelsen innehåller två alternativa rekvisit, ”laga skäl” eller ”uppenbart ogrundat”. Såsom bestämmelsen är utformad utesluter rekvisiten inte varandra. Förstnämnda rekvisitet får väl närmast uppfattas som att det avser situationer då kärandens framställning uppenbart är i strid mot lag.⁷ Det senare rekvisitet inbegriper

¹ Se prop. 1998/99:35 s. 39 f.

² Se SOU 1994:81 s. 169; prop. 1998/99:35 s. 39 f. och 137; SOU 2015:37 s. 211; prop. 2017/18:257 s. 18.

³ Se prop. 2017/18:257 s. 47 f.

⁴ Se Heuman (1999) s. 587.

⁵ Se 43 § LSF.

⁶ Se i förening med 53 kap. 1 § RB.

⁷ Jfr 58 kap. 1 § 1 st. 4 p. RB.

följaktligen övriga fall då käranden felbedömt rättsläget.⁸ Det är denna senare rekvisit, som behandlas i denna uppsats.

Vad som är intressant är att bestämmelsen tillämpas i en inte obetydlig utsträckning i klanderprocesser och andelen fall tycks ha ökat under senare år.⁹ En möjlig förklaring till detta kan vara att hovrätten anser att bestämmelsen passar bra för klanderprocessen och är ägnad att bidra till skiljeförfarandets snabbhet, effektivitet och slutgiltighet.¹⁰ Det kan även tänkas att hovrätten genom tillämpningen försöker försvåra möjligheten för en part att väcka en ogrundad klandertalan. Som uppsatsen kommer att visa vidtar hovrätten en ingående analys av det föreliggande materialet vid handläggningen enligt 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB. Man kan därför fråga sig dels om rekvisitet ”uppenbart ogrundat” verkligen är uppfyllt, dels om hovrätten med stöd av bestämmelsen försöker åstadkomma en vidsträckt skriftlig handläggning.

Det är mot denna bakgrund som uppsatsen kommer att undersöka hovrättens tillämpning av rekvisitet ”uppenbart ogrundat” i klandermål.¹¹

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens huvudsyfte är att kritiskt undersöka hovrättens tillämpning av rekvisitet ”uppenbart ogrundat” i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB i

⁸ För en närmare redogörelse av rekvisitet ”uppenbart ogrundat”, se avsnitt 4.2.

⁹ I en artikel konstateras att Svea hovrätt under perioden 1987–1997 avgjorde 25 mål. Av dessa bedömdes fyra vara uppenbart ogrundade, se Skog (1999) s. 677 ff. I ytterligare en artikel kartlades klanderdomar från landets hovrätter avseende perioden 1999–2009. Författaren drog slutsatsen att 89 mål avgjordes under denna tidsperiod, varav hovrätten i 16 av dem ansåg att klanderkärandens talan var uppenbart ogrundad, se Elofsson (2009) s. 732 ff. Vidare redovisades i den utredning som låg till grund för de senaste lagändringarna av LSF (SOU 2015:37) en undersökning som visade att det mellan 2004–2014 hade sakprövats 97 mål, varav klandertalan hade funnits uppenbart ogrundad i åtta fall. Dessa nu nämnda uppgifter har även kompletterats i ytterligare en artikel med en genomgång av domar som meddelats av hovrätterna under perioden 2014–2022. Författarna drar slutsatsen att landets hovrätter har under tidsperioden prövat 65 mål. Av dessa har 14 käromål ogillats som uppenbart ogrundade, varav nio av dem avgjordes enbart under 2019, se Kutteneuler och Lundberg (2022) s. 108 ff.

¹⁰ Se Kutteneuler och Lundberg (2022) s. 115.

¹¹ För uppsatsens vidkommande används orden ”klandermål” och ”klanderprocesser” synonymt till varandra.

klanderprocesser, med särskilt fokus på hovrättens uppenbarhetsbedömning.¹² För att uppnå syftet kommer följande frågeställningar att besvaras:

- Vad är syftet med 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB?
- Vad innebär uppenbarhetskravet i rekvisitet ”uppenbart ogrundat” i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB?
- Hur tillämpar hovrätten rekvisitet ”uppenbart ogrundat” i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB i klanderprocesser?

Som kommer att visas i denna uppsats är hovrättens tillämpning av rekvisitet ”uppenbart ogrundat” i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB problematisk. Mot bakgrund av detta kommer även följande frågor att besvaras:

- Vad kan förklara hovrättens tillämpning av rekvisitet ”uppenbart ogrundat” i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB i klanderprocesser? Är det över huvud taget lämpligt att hovrätten tillämpar regeln i klanderprocesser? För det fall det inte är lämpligt: hur kan ett nytt processuellt verktyg utformas i syfte att effektivisera klanderprocessen?

1.3 Avgränsningar

Med hänsyn till uppsatsens syfte kommer denna uppsats enbart att ingående undersöka hovrättens tillämpning av rekvisitet ”uppenbart ogrundat” i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB i klanderprocesser.¹³ Det sker dock inte med avsikten att redogöra för i vilken utsträckning bestämmelsen tillämpas i klanderprocesser. Det görs inte heller med det primära syftet att urskilja vilka situationer klandertalan anses vara uppenbart ogrundad.¹⁴ Tanken är i huvudsak att redogöra för hovrättens

¹² För kännedom med ”uppenbarhetsbedömning” avses även ”uppenbarhetskrav”.

¹³ Det faller alltså utanför ramen för denna uppsats att närmare redogöra för hovrättens tillämpning av 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB i ogiltighetsmål, enligt 33 § LSF. Det samma gäller skiljedomar som angripits enligt 36 § LSF. Det kommer dock hänvisas till några avgöranden där det funnits motiverat.

¹⁴ För en närmare redogörelse om i vilken utsträckning landets hovrätter faktiskt använder sig av 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB, se Kutteneuler och Lundberg (2022) s. 108 ff. Se även Skog (1999) s. 677 ff.; Elofsson (2009) s. 732 ff.

uppenbarhetsbedömning, dvs. hur den går till väga för att dra slutsatsen att ett käromål¹⁵ är ogrundat.

Med utgångspunkt i vad som angetts i föregående stycke sker analysen av hovrättens tillämpning av rekvisitetet med utgångspunkt i 34 § LSF. Redan av denna anledning är det alltså inte relevant att behandla rekvisitets tillämpning i vanliga dispositiva tvistemål. Av det nu sagda följer även att motsvarande bestämmelse för straffprocessens vidkommande inte kommer att behandlas.¹⁶

I uppsatsen redogörs för klanderregeln och klandergrunderna uppdragsöverskridande och handläggningsfel i 34 § LSF.¹⁷ Denna del av framställningen gör inte anspråk på att vara annat än en översiktlig redogörelse, i syfte att underlätta för läsaren att ta sig an framställningen. Därmed kommer typiska gränsdragningsproblem mellan uppdragsöverskridande och handläggningsfel inte att tas upp. Därutöver kommer jag inte i denna uppsats diskutera och fördjupa mig inom de övriga klandergrunderna, eftersom uppsatsen skulle bli alltför omfattande. Av nyssnämnda anledning kommer inte heller någon fördjupning av inverkanekravet att ske. Däremot görs en mycket kortfattad beskrivning av detta krav.

Av det nu sagda avgränsas uppsatsen alltså enbart till skiljeförfaranden som avslutats genom prövning i sak. Skiljedomar som inte innefattat en sådan prövning, dvs. avskrivits eller avvisats, kan angripas enligt 36 § LSF. Denna möjlighet faller således utanför ramen för denna uppsats. Vidare har möjligheten att angripa skiljedomen genom en ogiltighetstalan enligt 33 § LSF avgränsats bort.

Eftersom uppsatsen bara analyserar rekvisitetet ”uppenbart ogrundat” i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB hamnar rekvisitetet ”laga skäl” utanför denna framställning. Som antytts är bestämmelsen utformad på ett sådant sätt att rekvisiten överlappar med varandra. För denna uppsats är det dock inte relevant att utreda gränsdragningen mellan dessa rekvisit. Det sker

¹⁵ För kännedom används termerna ”käromål” och ”klandertalan” synonymt till varandra.

¹⁶ Jfr 47 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB.

¹⁷ Det är nämligen främst dessa klandergrunder som återopas i klander målen. För en mer ingående kartläggning kring förekomsten av klander mål, se statistiska underökningen i SOU 2015:37 s. 66–85. Se även Skog (1999) s. 677 ff.; Elofsson (2009) s. 732 ff.

inte heller någon ingående jämförelse med andra bestämmelser där rekvisitet ”uppenbart ogrundat” förekommer.¹⁸ Anledningen härtill är dels att uppsatsen bara fokuserar på 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB, dels att lagförarbeten och praxis beträffande rekvisitets innebörd är fåordiga. Jag gör därför bedömningen att en jämförelse med olika bestämmelser där rekvisitet förekommer inte tillför någon närmare förståelse kring innebörden av detta rekvisit.

En intressant aspekt som tyvärr enbart berörs väldigt översiktligt i denna uppsats är i vilka situationer rätten ska ägna sig åt materiell processledning i stället för att tillämpa 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB. Tanken är nämligen att bestämmelsen inte ska tillämpas om det uppenbart ogrundade i käromålet kan botas genom materiell processledning.¹⁹ En konsekvens därmed är att någon analys kring när hovrätten bör ägna sig åt detta i klanderprocesser uteblir. Orsaken till denna avgränsning är tidsmässiga skäl.

Distinktionen mellan ett materiellt och processuellt fel kommer kortfattat att behandlas. Beskrivningen sker enbart i syfte att underlätta för läsaren vid redogörelsen av hovrättens tillämpning av rekvisitet ”uppenbart ogrundat” i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB. Den kan inte tas till intäkt för att utgöra någon ingående redogörelse av skillnaden mellan dessa typer av fel. Den gör därmed inga anspråk på att vara uttömmande. Här har RB:s resnings- och domvilloinstitut varit en utgångspunkt eftersom det inom instituten görs en skillnad mellan ett processuellt och ett materiellt fel. Eftersom det är en översiktlig beskrivning har jag enbart utgått från resningsgrunden i 58 kap. 1 § 4 p. RB och domvillogrunden 59 kap. 1 § 4 p. RB. Det kan även nämnas att tanken med uppsatsen inte är att analysera om hovrättens bedömning av vad som utgör ett materiellt eller processuellt fel är korrekt. Det faller sålunda utanför ramen för denna uppsats.

Vid redogörelsen av 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB är det oundvikligt att ta hänsyn till artikel 6 (1) EKMR. Som uppsatsen kommer att visa

¹⁸ Se 44 kap. 8 § RB; 50 kap. 13 § 1 st. RB.

¹⁹ Jfr 42 kap. 8 § 2 st. RB. Se även avsnitt 4.2.1.

påverkar den tolkningen av ifrågavarande bestämmelse, varför artikeln behandlas mycket kort i denna framställning.²⁰ Vad gäller EKMR beaktas enbart artikel 6 (1) eftersom artiklarna 6 (2) – (3) är tillämpliga vid anklagelser för brott, vilket inte är relevant för denna uppsats.

Framställningen kommer även att översiktligt behandla 42 kap. 18 § 1 st. RB, med fokus på bestämmelsens femte punkt. Det kan inte på något sätt ses som en fördjupning och ger inte en rättvisande bild av möjligheten till att avgöra mål på handlingarna. Tanken är att uppsatsen i denna del ska diskutera huruvida hovrätten tillämpar 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB, i syfte att skriftligt handlägga målen och undvika parternas absoluta rätt till huvudförhandling enligt 42 kap. 18 § 1 st. 5 p. RB.²¹ Därav är det inte relevant för denna uppsats att utreda övriga punkter i bestämmelsen och inte heller motsvarande bestämmelse i 50 kap. 13 § 2 st. RB.

I mitt lagändringsförslag berörs inte domstolars möjligheter att tillämpa dessa i vanliga dispositiva tvistemål. Det har därför varit nödvändigt att avgränsa tillämpningsområdet till talan enligt 33, 34 eller 36 §§ LSF.

1.4 Metod och material

Uppsatsen är en rättsvetenskaplig studie, med det primära syftet att kritiskt undersöka hovrättens tillämpning av rekvisitet ”uppenbart ogrundat” i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB i klandersmål, med särskilt fokus på hovrättens uppenbarhetsbedömning. För att en analys av hovrättens tillämpning av rekvisitet ska vara möjligt, har det varit nödvändigt att fastslå gällande rätt. I specifikt kapitel 2 har rättskällor bearbetats i syfte att kartlägga gällande rätt vad beträffar möjligheten att upphäva en skiljedom och på vilka grunder detta kan ske. Det har primärt inneburit en studie av lagstiftning och förarbeten men även en studie av rättspraxis och doktrin. Urvalet av rättsvetenskaplig doktrin har på ett övergripande plan genomförts mot bakgrund av uppsatsens frågeställningar och syfte. Den rättsvetenskapliga doktrin som kapitlet baseras på är allmänna

²⁰ Se avsnitt 3.3.2 och 3.3.3.

²¹ Se avsnitt 5.2.

skiljemannarättsliga verk.²² Som nämnts beskrivs distinktionen mellan materiella och processuella fel. Vid redogörelsen har en undersökning av RB:s resnings- och domvilloinstitut varit till stor hjälp men även rättsvetenskaplig doktrin som berör dessa institut.²³ Vad gäller kapitel 3 har rättskällor bearbetats i huvudsak i syfte att dels fastställa de allmänna utgångspunkter som gäller vid tolkningen av 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB, dels belysa det processuella regelverket klanderprocessen vilar på. Här har även huvudsakligen lagstiftning och lagmotiv undersökts liksom rättspraxis och doktrin. Den rättsvetenskapliga doktrin som legat till grund för det kapitlet, är främst allmänna processrättsliga verk²⁴ men även ett europarättsligt verk²⁵ och två fall från Europadomstolen.²⁶

Den metod som använts i dessa kapitel är den rättsdogmatiska metoden. Den brukar beskrivas som en metod för att kartlägga innehållet i gällande rätt med utgångspunkt i de traditionella rättskällorna lagstiftning, förarbeten, rättspraxis och doktrin.²⁷

Inom den rättsdogmatiska metoden finns även olika juridiska argumentationssätt. De som brukar nämnas är argumentation *de lege lata* och *de lege ferenda*. Den förra gör anspråk på att beskriva rättsläget som den är, medan den senare präglas av att föreslå lösningar på problem som framstår som olösta. Det finns även *de sententia ferenda*-argumentation som kännetecknas av en diskussion om vad som bör vara gällande rätt med utgångspunkt i hur rättskällorna bör kunna tolkas och tillämpas.²⁸ Uppsatsen präglas av en *de lege lata*-argumentation. I sammanhanget bör det noteras att den rättsdogmatiska metoden och dess tillämpning har fått

²² Se Heuman (1999); Madsen (2016); Lindell (2021); Kvant och Olsson (2021); Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, kommentaren till 34 § LSF, (JUNO).

²³ Se Ekelöf och Edelstam (2008); Lindell (2021); Welamson och Munck (2022); Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentarerna till 58 kap. 1 § och 59 kap. 1 §.

²⁴ Se Westberg (1988); Ekelöf m.fl. (2011); Westberg (2021); Lindell (2021); Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 42 kap. 5 §.

²⁵ Se Danelius (2015).

²⁶ Se *Golder mot Förenade konungariket*, dom den 21 februari 1975; *Rolf Gustafson mot Sverige*, dom den 1 juli 1997.

²⁷ Se Sandgren (2021) s. 51; Kleineman (2018) s. 21 och s. 27 f.

²⁸ Se Sandgren (2021) s. 51; Kleineman (2018) s. 21 och s. 27 f.

utstå viss kritik.²⁹ Metoden är däremot erkänd och vanligt förekommande inom rättsvetenskapen och har passat bra för denna uppsats.

I kapitel 4 sker en ingående analys av rekvisitetet ”uppenbart ogrundat”, i synnerhet uppenbarhetskravets innebörd. Däremot saknas det rättsvetenskaplig doktrin som genomgående behandlar rekvisitetet. Det har gått att hitta några uttalanden med avseende på vad som åsyftas med detta rekvisit.³⁰ Det har därför varit nödvändigt att utgå från dessa för att försöka fastslå vad som bör vara gällande rätt. Här präglas uppsatsen av en *de sententia ferenda*-argumentation. Under arbetets gång har det visat sig att innebörden av uppenbarhetskravet är otydligt. Av den orsaken har jag, utöver dessa uttalanden, utgått från Högsta domstolens (HD) uttalanden kring rätten till allmän rättshjälp för att försöka förstå innebörden av detta krav.³¹ Det måste emellertid medges att det finns utrymme för olika syn i vad som bör ligga i kravet ”uppenbart”. Detta innebär i sin tur att tröskeln för vad som är ”uppenbart” kan vara väldigt subjektivt. Beaktat detta, har jag försökt under arbetets gång vara medveten om denna subjektivitet och strävat efter att det inte ska påverka mitt resonemang.

I kapitlet undersöks även hur rekvisitetet ”uppenbart ogrundat” i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB tillämpas av hovrätten i klanderprocesser. Med hänsyn till att Svea hovrätt är den huvudsakliga praxisbildaren i klander mål analyseras enbart mål av denna domstol.³² Det rör sig om en redogörelse av sammanlagt nio klanderdomar under perioden 2011 till och med februari 2023. Under arbetets gång har det varit svårt att finna avgöranden där klandertalan bedömts som uppenbart ogrundad när klanderkräranden enbart gjort gällande materiella fel. Av denna anledning analyseras bara klanderfall där klanderkräranden dels enbart påstått processuella fel, dels både materiella och processuella fel. Det är viktigt att framhålla att undersökningens huvudsakliga syfte är att beskriva hur hovrätten går till väga för att dra slutsatsen att ett käromål är ogrundat. Det ligger sedan till grund för problematiseringen av hovrättens tillämpning av rekvisitetet ”uppenbart

²⁹ Se Jareborg (2004) s. 3 ff.; Sandgren (2021) s. 52; Kleineman (2018) s. 24 f.

³⁰ Se Heuman (1984); Westberg (1996).

³¹ Se NJA 1982 s. 175 I och II; NJA 1983 s. 224.

³² Se prop. 1998/99:35 s. 171 ff.

ogrundad”. Metoden som används i denna del av uppsatsen kan därför beskrivas som kritisk rättsdogmatisk.³³

I sammanhanget kan nämnas att det även har hänvisats till tre ogiltighetsmål enligt 33 § LSF och två mål som berör talan mot skiljedom enligt 36 § LSF. Det har bara skett när det ansetts motiverat för att åskådliggöra att hovrätten tillämpar rekvisitet ”uppenbart oggrundat” i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB, på liknande sätt i dessa förfaranden. Ogiltighetsmålen är tre till antalet från 2006, 2008 och 2014. Det senare är två mål ett från 2019 och ett annat från 2021. Till följd av uppsatsens syfte och avgränsningar har någon närmare redogörelse av dessa mål inte gjorts.

I kapitel 5 övergår jag till att analysera vad som kan förklara hovrättens tillämpning av rekvisitet ”uppenbart oggrundat” i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB, med utgångspunkt i 42 kap. 18 § 1 st. 5 p. RB. Det har i huvudsak bestått av en undersökning av lagstiftning och förarbeten. Jag har även valt att lyfta fram några klanderdomar som handlagts med stöd av denna bestämmelse, i syfte att se om det går att utläsa någon likhet med hovrättens handläggning enligt 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB. Det har rört sig om fyra klanderdomar, ett från 2017, två från 2018 och ett från 2019. Med hänsyn till uppsatsens syfte och begränsade omfång har det inte varit möjligt att redogöra för dessa.

Min problematisering kring hovrättens tillämpning av rekvisitet och analysen beträffande vad som kan förklara hovrättens tillämpning ligger till grund för analysen i kapitel 6. I kapitlet reflekterar jag dels över huruvida hovrättens tillämpning är lämplig, dels hur ett nytt processuellt verktyg kan utformas. Metoden är även här således till stor del kritiskt rättsdogmatisk.³⁴ Men eftersom detta även har legat till grund för utredningen kring huruvida rätten bör ändras kan argumentationen därför beskrivas som en *de lege ferenda*-argumentation. I den här delen av uppsatsen finns alltså inslag av den rättsanalytiska metoden.³⁵

³³ Se Kleineman (2018) s. 35 f.

³⁴ Se Kleineman (2018) s. 35 f.

³⁵ Se Kleineman (2018) s. 36 f.; Lehrberg (2022) s. 273 ff.

1.5 Perspektiv

Eftersom förevarande uppsats ämnar att kritiskt granska hovrättens tillämpning av rekvisitet ”uppenbart ogrundat” i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB, är det tydligt att den är skriven ur ett *kritiskt perspektiv*. Det används primärt för att problematisera hovrättens tillämpning av rekvisitet i klander mål.

1.6 Forskningsläge

Klanderinstitutet finns det redan mycket skrivet om.³⁶ Det återfinns dock lite forskning om just tillämpningen av rekvisitet ”uppenbart ogrundat” i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB i klander mål. Det har översiktligt analyserats i några artiklar i Juridisk Tidsskrift (JT).³⁷ Det är endast Anne Kutteneuler³⁸ och Anders Lundberg³⁹ som i en artikel i Svensk Juristtidning (SvJT) uttryckligen diskuterar tillämpningen något mer ingående.⁴⁰ Det saknas därmed sedan tidigare en genomgående rättsvetenskaplig studie som närmare behandlar hovrättens tillämpning av bestämmelsen i klanderprocesser.

Vad som avses med rekvisitet ”uppenbart ogrundat” samt vad som bör ligga i uppenbarhetsbedömningen behandlas av Heuman.⁴¹ Vidare analyseras frågan av Westberg i en artikel i JT.⁴² I övrigt har rekvisitet behandlats väldigt översiktligt i allmänna processrättsliga verk.⁴³

1.7 Disposition

Uppsatsen inleds med en grundläggande redogörelse av klanderinstitutet, i *kapitel 2*. Detta sker genom en övergripande beskrivning av bakgrunden

³⁶ Se exempelvis Heuman (1999); Madsen (2016); Kvant och Olsson (2021); Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, kommentaren till 34 § LSF.

³⁷ Se Skog (1999); Elofsson (2009).

³⁸ Hovrättsråd vid Svea hovrätt.

³⁹ Biträdande jurist vid Flood Herslow Holme Advokatbyrå.

⁴⁰ Se Kutteneuler och Lundberg (2022).

⁴¹ Se Heuman (1984).

⁴² Se Westberg (1996).

⁴³ Se exempelvis Westberg (1988); Ekelöf m.fl. (2011); Westberg (2021); Lindell (2021); Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 42 kap. 5 §.

till möjligheten att klandra en skiljedom, distinktionen mellan ett materiellt och processuellt fel och klandergrunderna uppdragsöverskridande och handläggningsfel. Därefter behandlas, i *kapitel 3*, regleringen bakom möjligheten att ogilla ett käromål som uppenbart ogrundat, nämligen 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB. Fokus ligger i att beskriva de allmänna utgångspunkter som gäller vid tillämpningen av denna bestämmelse. Eftersom bestämmelsen även kan tillämpas i klander mål presenteras en översiktlig redogörelse över klanderprocessen. Kapitlet avslutas med en sammanfattande kommentar. Dessa kapitel kan ses som en utgångspunkt och syftar till att underlätta för läsaren och bilda en grundläggande förståelse som behövs i de efterföljande kapitlen.

I *kapitel 4* redogörs först för rekvisitet ”uppenbart ogrundat” med fokus på uppenbarhetskravet. Därefter undersöks relevanta hovrättsavgöranden. För att underlätta för läsaren har avgörandena delats upp utifrån när dels enbart processuella fel påstås, dels materiella och processuella fel. Hovrättens tillämpning analyseras och problematiseras efter varje delavsnitt. Det sker med utgångspunkt i några typsituationer som hovrätten kan ställas inför. Kapitlet avslutas med en sammanfattande kommentar.

I *kapitel 5* undersöks vad som kan förklara hovrättens tillämpning av rekvisitet ”uppenbart ogrundat” i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB.

Uppsatsen avslutas med *kapitel 6* där det presenteras avslutande reflektioner och övergripande slutsatser. I huvudsak reflekteras över huruvida det är lämpligt att hovrätten tillämpar 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB i klanderprocesser. Vidare ges förslag på hur ett processuellt verktyg kan vara utformat för att effektivisera klanderprocessen.

Med tanke på den redogörelse som sker av hovrättens avgöranden i *kapitel 4* har det, enligt min uppfattning, varit motiverat med att inte ha en avslutande analys utan den presenteras löpande. Med en löpande analys blir det enklare för läsaren att ta sig an uppsatsen. Dessutom bidrar det till en tydligare och klarare argumentation. En konsekvens därmed är att avslutande kapitlet är kortfattat.

2 Upphävande av skiljedom

2.1 Inledning

För att förstå hur hovrätten tillämpar rekvisitet ”uppenbart ogrundat” i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB i klanderprocesser är det nödvändigt att översiktligt förstå vad klanderinstitutet är och på vilka grunder en skiljedom kan klandras.

Eftersom enbart processuella fel kan göras gällande i ett mål om klander ska distinktionen mellan ett processuellt och materiellt fel kortfattat kommenteras.⁴⁴

2.2 Allmänt

Som tidigare sagts är skiljeförfarandets främsta syfte att snabbt och effektivt uppnå ett slutligt avgörande. Med hänsyn till detta grundläggande syfte är det viktigt att skiljeförfarandet som tvistlösningsform inte åtföljs av en långdragen offentlig domstolsprocess, där frågan om skiljedomens slutgiltighet ställs på sin spets.⁴⁵ Genom skiljeavtalet har parterna av sagt sig möjligheten att angripa skiljedomen på materiell grund.⁴⁶ Detta gäller oavsett om skiljenämndens materiella bedömning varit riktig eller inte.⁴⁷ Det finns alltså exempelvis inte samma möjlighet till resning som vid ett ordinärt rättegångsförfarande som innebär att en lagakraftvunnen dom kan omprövas om den uppenbart strider mot lag. En följd av detta är att en skiljedom som grundar sig på grova materiella felbedömningar inte kan angripas.⁴⁸

⁴⁴ Se prop. 1998/99:35 s. 139; Heuman (1999) s. 586; Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, kommentaren till 34 § LSF, under avsnitt 5.1.2, 2023-02-04 (JUNO).

⁴⁵ Se SOU 1994:81 s. 169; prop 1998/99:35 s. 139; Heuman (1999) s. 584.

⁴⁶ Se SOU 1994:81 s. 169; prop 1998/99:35 s. 139; Madsen (2016) s. 349 f.; Kwart och Olsson (2021) s. 126.

⁴⁷ Se prop. 1998/99:35 s. 139; Heuman (1999) s. 586; Madsen (2016) s. 349; Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, kommentaren till 34 § LSF, under avsnitt 5.1.2, 2023-02-07 (JUNO).

⁴⁸ Jfr 58 kap. 1 § 4 p. RB. Se även prop. 1998/99:35 s. 150 f.

Samtidigt bygger skiljeförfarandets legitimitet som tvistlösningsform på utgångspunkten att förfarandet i tillräcklig grad anses rättssäkert. Lagstiftaren har därför bestämt att skiljeförfarandet måste innehålla regler i syfte att tillgodose rättssäkerheten.⁴⁹ För att säkerställa rättssäkerheten har det ansetts motiverat att skiljeförfarandet kan vara föremål för en efterföljande domstolskontroll. Som ytterligare skäl för domstolskontrollen anfördes att staten medverkar vid verkställighet av skiljedomar. Parterna anses därmed ha ett berättigat intresse av att kunna angripa skiljedomen, under vissa situationer, om skiljedomen inte håller sig inom de gränser som gäller för skiljeförfarandet eller om något processuellt fel med avseende på förfarandet har förekommit.⁵⁰ Bestämmelser av denna innebörd återfinns i 33, 34 och 36 §§ LSF.

Mot denna bakgrund kan en skiljedom klandras i domstol. En sådan talan ska väckas i den hovrätt inom vars domkrets skiljeförfarandet har ägt rum.⁵¹ Enligt 34 § LSF kan en klandertalan väckas mot en skiljedom som inte kan angripas med stöd av 36 § LSF. Som framgår av ordalydelsen är bestämmelsen obligatorisk och inte fakultativ till sin karaktär, vilket innebär att domstolen ska upphäva skiljedomen på talan av en part, om förutsättningarna för detta är för handen.⁵²

Det återfinns dock vissa grundläggande förutsättningar som måste vara uppfyllda för att en missnöjd part ska kunna initiera en klanderprocess. En klandertalan måste väckas inom två månader från och med den dag parten fick del av skiljedomen.⁵³ När fristen löpt ut får parten inte återropa en ny klandergrund till stöd för sin talan.⁵⁴ Däremot prövar domstolen inte huruvida en part väckt en klandertalan för sent eller återopat en ny

⁴⁹ Se SOU 1994:81 s. 69 f.; prop 1998/99:35 s. 41.

⁵⁰ Se SOU 1994:81 s. 169; prop. 1998/99:35 s. 137; SOU 2015:37 s. 211; prop. 2017/18:257 s. 18.

⁵¹ Se 43 § 1 st. LSF.

⁵² Se 34 § 1 st. första meningen LSF. Se även Madsen (2016) s. 350 f.; Kvart och Olsson (2021) s. 132. Enligt 35 § LSF kan emellertid domstolen, under vissa förutsättningar, ge skiljemännen utrymme att åtgärda ett klandergrundande fel genom att återförvisa tvisten till dem.

⁵³ Se 34 § 3 st. första meningen LSF. Värt att notera är att det av bestämmelsen även framgår att för det fall rättelse, komplettering eller tolkning gjorts enligt 32 § LSF är klanderfristen två månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse.

⁵⁴ Se 34 § 3 st. andra meningen LSF.

klandergrund för sent *ex officio*. Det innebär att en prövning enbart kan äga rum på invändning av motpart.⁵⁵

I 34 § 2 st. första meningen LSF återfinns även en preklusionsregel. Av den följer att en part inte har rätt att åberopa en omständighet som parten genom att delta i förfarandet utan invändning eller på annat sätt har avstått från att göra gällande. Syftet med preklusionsregeln är att förhindra att en part ska kunna välja mellan att antingen klandra skiljedomen eller inte beroende på om den är till dennes förmån.⁵⁶ Preklusionen gäller enbart klandergrundande omständigheter som är kända för parten eller som parten medvetet avstår från att undersöka närmare, trots att denne hade anledning att misstänka att de förelåg. Under sådana omständigheter anses en part ha förlorat skyddsvärda intresset av att klanderrätten bevaras och parten får anses ha avstått från rätten att göra gällande omständigheten.⁵⁷

2.3 Något om materiella och processuella fel

För att närmare förstå denna distinktion kan en bra utgångspunkt vara RB:s resnings- och domvilloinstitut. Den gör nämligen skillnad mellan materiella och processuella fel. Resningsinstitutet riktar sig in på materiella fel, medan det senare berör processuella fel. Med ett materiellt fel avses det som hör till själva saken.⁵⁸

En resningsgrund som kan nämnas är 58 kap. 1 § 4 p. RB. Enligt denna punkt får resning beviljas om rättstillämpning, som ligger till grund för domen, uppenbart strider mot lag. Med begreppet *rättstillämpning* avses enbart rättsfrågor. Detta innebär att rena sakfrågor inte omfattas.⁵⁹ Exempel på rättsfrågor är felaktig tillämpning av bevisbörderegler medan en sakfråga exempelvis kan vara felaktig bevisvärdering.⁶⁰ Genom denna redogörelse kan vi konstatera att resningsinstitutet ger en part möjlighet att

⁵⁵ Se Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, rubriken Vissa processuella frågor under avsnitt 7.2.1, 2023-02-04 (JUNO).

⁵⁶ Se Lindell (2021) s. 765.

⁵⁷ Se NJA 2013 s. 578 p. 9; Heuman (1999) s. 296; Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, kommentaren till 34 § LSF, under avsnitten 6.1.2 – 6.1.5, 2023-02-06 (JUNO).

⁵⁸ Se Lindell (2021) s. 484.

⁵⁹ Se Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 58 kap. 1 §, 2023-02-07.

⁶⁰ Se Welamson och Munck (2022) s. 216 f.

under vissa förutsättningar angripa en lagakraftvunnen dom och rätta till materiella fel.

Domvilloinstitutet berör som nämnts i stället bara processuella fel. Ett processuellt fel kan beskrivas som ett fel som skett i rättegångsförfarandet där den lagakraftvunna domen meddelats.⁶¹ Ett *rättegångsfel* är ett sådant fel och enligt lagmotiv framhålls att domvilla är synonymt med grova rättegångsfel.⁶²

Ett exempel är generalklausulen i 59 kap. 1 § 4 p. RB. Enligt denna punkt ska en dom undanröjas på grund av domvilla om det i rättegången förekommit något annat grovt rättegångsfel som kan antas ha inverkat på målets utgång. Som redan konstaterats omfattas inte materiella felbedömningar i begreppet *rättegångsfel*. Rent generellt kan ett rättegångsfel betecknas som ett fel där domstolen åsidosätter eller felaktigt tillämpar en processuell regel.⁶³ Eftersom materiella fel inte omfattas är inte möjligt att, med stöd av bestämmelsen, angripa en lagakraftvunnen dom som grundar sig på felaktig tillämpning av civilrättsliga eller straffrättsliga regler. Detsamma gäller felaktig tillämpning av bevisbörderegler eller bevisvärderingsfel.⁶⁴

Utifrån denna korta redogörelse av resnings- och domvilloinstitutet kan viss ledning hämtas kring vad som avses med materiella och processuella fel i ett skiljeförfarande. Materiella fel utgör felbedömningar som är av materiell art i den meningen att det hör till saken. Exempel på materiella fel som alltså inte kan överprövas inom ramen för en talan om klander är då skiljenämnden ägnat sig åt en felaktig bevisvärdering eller felaktig rättstillämpning.⁶⁵ Vidare är skiljenämndens bedömning av vilket beviskrav som gäller något som hänför sig till den materiella bedömningen. Att skiljenämnden tillämpar ett felaktigt beviskrav eller felaktigt placerat

⁶¹ Se Ekelöf och Edelstam (2008) s. 199 f.

⁶² Se SOU 1938:44 s. 75 och 583.

⁶³ Se Welamson och Munck (2022) s. 118.

⁶⁴ Se Welamson och Munck (2022) s. 119. Som nämnts faller sådana situationer i stället under resningsinstitutet.

⁶⁵ Se Heuman (1999) s. 586.

bevisbördan på en part anses utgöra materiella fel.⁶⁶ Ett processuellt fel kan alltså, som nämnts, beskrivas som åsidosättande av förfaranderegler. För skiljeförfarandets vidkommande rör det sig som bekant om omständigheter som kan falla under 33, 34 eller 36 §§ LSF.

Gränsdragningen mellan materiella och processuella fel är inte helt enkel och tydlig. Det är hursomhelst av stor vikt för parterna i ett skiljeförfarande att vara medvetna om att enbart processuella fel kan göras gällande i klander mål samt noggrant överväga sina processhandlingar. Det beror på att skiljenämndens materiella bedömning inte kan upphäva en skiljedom och därmed inte heller med framgång åberopas till stöd för en klander talan.

Nedan kommer kort redogöras för de processuella fel som kan läggas till grund för upphävande av en skiljedom. Det är värt att betona att de klandergrunder som är relevanta för uppsatsens vidkommande är 34 § 1 st. 3 och 7 p. LSF – uppdragsöverskridande och handläggningsfel.

2.4 Särskilt om klandergrunderna

Genom klanderregeln kan en skiljedom helt eller delvis upphävas på talan av en part på sju grunder: om skiljedomen inte omfattas av ett giltigt skiljeavtal mellan parterna (1), om skiljemännen har meddelat dom efter utgången av den tid som parterna bestämt (2), om skiljemännen har överskridit sitt uppdrag på ett sätt som sannolikt inverkat på utgången (3), om skiljeförfarande enligt 47 § inte borde ha ägt rum i Sverige (4), om en skiljeman har utsetts i strid med parternas överenskommelse eller i strid med LSF (5), om en skiljeman på grund av en omständighet som anges i 7 eller 8 § har varit obehörig (6) eller det annars, utan partens vållande, i handläggningen har förekommit något fel som sannolikt har inverkat på utgången (7).

Dessa klandergrunder är uttömmande angivna i den meningen att det saknas andra sätt för en missnöjd part att få en skiljedom upphävd.⁶⁷

⁶⁶ Se Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, kommentaren till 34 § LSF, under avsnitt 5.1.2, 2023-02-07 (JUNO). Se även NJA 2019 s. 171 p. 49.

⁶⁷ Se SOU 1994:81 s. 173; prop. 1998/99:35 s. 142 f.; Heuman (1999) s. 586 f.

Nedan ska det redogöras för vilka omständigheter som i regel anses falla under klandergrunderna, uppdragsöverskridande och handläggningssfel.

2.4.1 Punkt 3 – Uppdragsöverskridande

Enligt denna punkt ska en skiljedom upphävas om skiljemännen har överskridit sitt uppdrag på ett sätt som sannolikt inverkat på utgången.⁶⁸ Det är klanderkäranden som har bevisbördan för de omständigheter som konstituerar ett uppdragsöverskridande.⁶⁹

Generellt förutsätter klandergrunden att skiljenämnden har, objektivt sätt, överträtt ramarna för uppdraget. Ramarna för en skiljenämnds uppdrag kan delas in i två delar – yttre och den inre. Den yttre ramen för en skiljenämnds uppdrag bestäms av skiljeavtalet. Detta innebär att om en skiljenämnd skulle döma över en fråga som inte omfattas av skiljeavtalet, kan klandergrunden i 34 § 1 st. 1 p. LSF bli aktuell. Medan ett uppdragsöverskridande kan sägas reglera den inre ramen för skiljenämndens behörighet, i den meningen att den är begränsad till parternas instruktioner. För att det ska vara fråga om ett uppdragsöverskridande är det därför en tumregel att skiljenämnden ska ha begått ett fel som består av att den har prövat något som den inte borde ha gjort.⁷⁰

Ett typiskt fall av uppdragsöverskridande är om skiljedomen sträcker sig längre än det bakomliggande yrkandet.⁷¹ Ett tydligt exempel på detta är situationen då skiljedomen förpliktigar motparten att betala det yrkade kapitalbeloppet jämte ränta utan ett särskilt yrkande om detta.⁷²

Ett annat fall som diskuterats i doktrin är situationen då skiljenämnden grundat sitt avgörande på en omständighet som inte åberopats av en part.⁷³ Enligt lagmotiven föreligger ett uppdragsöverskridande om skiljenämnden grundat sitt avgörande på en omständighet som inte har åberopats av

⁶⁸ Se 34 § 1 st. 3 p. LSF.

⁶⁹ Se NJA 2019 s. 171 p. 150.

⁷⁰ Se Heuman (1999) s. 615. Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, kommentaren till 34 § LSF under avsnitt 4.3.2, 2023-02-07 (JUNO).

⁷¹ Se SOU 1994:81 s. 175 f.; prop. 1998/99:35 s. 143; prop. 2017/18:257 s. 49.

⁷² Se Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, kommentaren till 34 § LSF, under avsnitt 4.3.3, 2023-02-07 (JUNO).

⁷³ Se Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, kommentaren till 34 § LSF, under avsnitt 4.3.3, 2023-02-07 (JUNO), under avsnitt 4.3.4; Kvard och Olsson (2021) s. 134.

en part på samma sätt som 17 kap. 3 § andra meningen RB, i vart fall när det gäller en tvist mellan svenska parter.⁷⁴ Rättspraxis bekräftar också att ett sådant agerande från skiljenämnden innebär ett uppdragsöverskridande.⁷⁵ Utgångspunkten är alltså att skiljenämnden ska avgöra tvisten med stöd av de rättsfakta som parterna åberopar till stöd för sin talan.

2.4.2 Punkt 7 – Handläggningsfel

Bestämmelsen kan beskrivas som en generalklausul enligt vilken en skiljedom ska upphävas om det förekommit andra fel, än de övriga uppräknade klandergrunderna. För att en skiljedom ska kunna upphävas på denna grund förutsätts att den som klandrar domen inte varit medvållande.⁷⁶ För att rätten till klander enligt denna punkt ska gå förlorad är det tillräckligt med ett inte alltför ringa medvållande.⁷⁷ Bevisbördan vilar även här på klanderkäranden för omständigheter som utgör handläggningsfel.⁷⁸

Genom bestämmelsens allmänna utformning kan det tänkas att den ska ges en extensiv tillämpning – så är emellertid inte fallet. Enligt lagförarbetena är den tänkt att ha ett snävt tillämpningsområde. Det ska röra sig om fel av mer kvalificerat slag. Vidare förutsätts dessutom att felet är av rimlig betydelse för klanderkäranden. Tanken är alltså inte att varje fel före eller under skiljeförfarandet ska kunna utgöra klandergrund enligt denna punkt. Handläggningsfel av mer ringa slag bör alltså inte kunna leda till att skiljedomen upphävs.⁷⁹

⁷⁴ Se SOU 1994:81 s. 176; prop. 1998/99:35 s. 145; SOU 2015:37 s. 130. När det gäller internationella tvister är rättsläget mer oklart. Av lagmotiven uttalas att större försiktighet är påkallad. Anledningen till detta är främst att man inte kan räkna med att parterna har utgått från bundenhet till de svenska processuella reglerna. Vidare kan dessa regler vara helt okända för parterna. En närmare diskussion faller utanför ramen för denna uppsats. För en mer fördjupad redogörelse hänvisas till lagförarbeten samt doktrin, se exempelvis Kvart och Olsson (2021) s. 135; Heuman (1999) s. 618.

⁷⁵ Se NJA 2009 s. 128; NJA 2016 s. 51 p. 20.

⁷⁶ Se 34 § 1 st. 7 p. LSF.

⁷⁷ Se Kvart och Olsson (2021) s. 139; NJA 2009 s. 128; NJA 2019 s. 382 p. 12.

⁷⁸ Se NJA 2019 s. 171 p. 50.

⁷⁹ Se prop. 1998/99:35 s. 146 och 148; prop. 2017/18:257 s. 50; NJA 2019 s. 171 p. 29–32; Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, kommentaren till 34 § LSF, under avsnitt 5.1.9, 2023-02-07 (JUNO).

Frågan om vilka fel som kan falla under denna punkt kan inte anges på ett uttömmande sätt. Generellt kan sägas att de fel som kan klandras under förevarande punkt består i att skiljenämnden avvikit från tvingande bestämmelser i LSF eller från instruktioner om förfarandets tillvägagångssätt som parterna gett skiljenämnden. Med handläggningsfel avses därför ett fel som grundar sig i själva förfarandet och avser inte bedömningsfel i materiellt hänseende.⁸⁰

Ett typexempel på ett handläggningsfel är att en part inte fått tillfälle att i behövlig omfattning utföra sin talan i enlighet med 24 § LSF. Ett exempel på detta är om skiljenämnden felaktigt avvisat ett yrkande eller ett åberopande.⁸¹ Ytterligare en omständighet som kan utgöra ett handläggningsfel är att en åberopad omständighet eller åberopat bevismedel inte beaktats av skiljenämnden.⁸² Ett annat exempel som faller in under punkten är om skiljemännen meddelat en skiljedom trots att processhinder förelåg. En sådan situation kan vara för handen när det pågår rättegång om samma sak, s.k. *lis pendens*.⁸³

Något som har varit föremål för diskussion i doktrin är frågan om bristande processledning kan utgöra grund för klander. Lindskog gör gällande att det avgörande för bedömningen bör vara huruvida den klandrande parten med fog kan hävda att denne inte har beretts tillfälle att utföra sin talan i något visst hänseende. Vidare anför Lindskog att om en part överraskas till följd av brister i processledningen bör detta kunna anses utgöra ett handläggningsfel om det sannolikt inverkat på utgången i målet.⁸⁴

⁸⁰ Se Lindell (2021) s. 764.

⁸¹ Se Kvarn och Olsson (2021) s. 139; Heuman (1999) s. 642; Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, kommentaren till 34 § LSF, under avsnitten 5.2.1 och 5.2.4, 2023-02-07 (JUNO).

⁸² Se Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, kommentaren till 34 § LSF, under avsnitt 5.2.2, 2023-02-07 (JUNO). Det bör i sammanhanget noteras att det inte är helt självklart att sådana situationer ska betraktas som ett handläggningsfel. Exempelvis är Heuman och Lindell av uppfattningen att det i dessa fall i stället föreligger ett uppdragsöverskridande. Som nämnts faller en närmare redogörelse av gränsdragningen mellan handläggningsfel och uppdragsöverskridande utanför uppsatsens omfång. För en mer fördjupad diskussion med avseende på denna gränsdragning, se Heuman (1999) s. 612 ff.; Lindell (2021) s. 765–767.

⁸³ Se prop. 1998/99:35 s. 233; Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, kommentaren till 34 § LSF, under avsnitt 5.2.5, 2023-02-07 (JUNO).

⁸⁴ Se Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, kommentaren till 34 § LSF, under avsnitt 5.2.7, 2023-02-07 (JUNO).

Samtidigt menar Heuman att detta i vart fall inte gäller om skiljemännen inte förstått att det förelegat ett behov av processledning. Detta gäller även om det beror på att skiljemännen har gjort en otillräcklig eller felaktig analys av materiella frågor. Det innebär alltså att en skiljedom, i sådana fall, inte kan angripas om den underlåtna processledningen beror på skiljenämndens felaktiga bedömning av materiella frågor.⁸⁵

HD har även klargjort att det föreligger ett processuellt fel om en skiljedom helt saknar domskäl. I domen uttalades att det utgör ett klandergrundande handlägningsfel enbart när det rör sig om en total avsaknad av domskäl eller domskäl som med hänsyn till omständigheterna är så ofullständiga att det kan likställas med att domskäl saknas.⁸⁶

2.4.3 Inverkandekravet

Även om skiljenämnden skulle göra sig skyldig till ett uppdragsöverskridande eller ett handlägningsfel är det inte i sig tillräckligt för att en skiljedom ska upphävas. I de ovannämnda klandergrunderna krävs nämligen att uppdragsöverskridandet eller felet sannolikt har inverkat på målets utgång.⁸⁷ Kravet kan beskrivas som att det ska vara sannolikt att utgången hade blivit en annan och till fördel för klanderkäranden om felet inte hade förekommit.⁸⁸ Det är klanderkäranden som har bevisbördan för att det föreligger ett sannolikt orsakssamband. I inverkandekravet ligger dessutom att det måste röra sig om ett påtagligt samband mellan felet och utgången i målet.⁸⁹

Utgångspunkten för bedömningen är en jämförelse med en tänkt korrekt handläggning. För det fall utgången hade blivit en annan vid en korrekt handläggning är kravet uppfyllt.⁹⁰ För att kunna avgöra detta krävs det med andra ord att domstolen tar ställning till hur skiljenämnden skulle ha avgjort tvisten, om felet inte hade förekommit. Vid en sådan prövning blir

⁸⁵ Se Heuman (1999) s. 648.

⁸⁶ Se NJA 2009 s. 128.

⁸⁷ Se 34 § 1 st. 3 p. och 7 p. LSF.

⁸⁸ Se Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, kommentaren till 34 § LSF, under avsnitt 5.1.7, 2023-02-09 (JUNO).

⁸⁹ Se prop. 1998/99:35 s. 148; NJA 2019 s. 382 p. 14.

⁹⁰ Se NJA 2019 s. 382 p. 16.

det ibland oundvikligt för domstolen att även pröva materiella frågor, vilket strider mot tanken att domstolen inte ska pröva sådana frågor.⁹¹

Kravet på inverkan tycks även bedömas på olika sätt beroende på felets art. I doktrinen har det framförts att orsakssambandet ska stå i relation till felets art, dvs. rör det sig om vissa allvarligare fel kan inverkanekravet presumeras vara uppfyllt.⁹² Som ett exempel på ett fel som kan presumeras ha påverkat målets utgång anger Lindskog situationen då en part inte har beretts tillfälle att på ett erforderligt sätt utföra sin talan.⁹³

Det nu sagda tycks även delas av HD. I det ovannämnda målet *NJA 2009 s. 128* fastslogs som bekant att total avsaknad av domskäl eller domskäl som med hänsyn till omständigheterna är så ofullständiga att det kan likställas med att domskäl saknas, utgör ett handläggningsfel. Enligt HD kan vid sådana allvarliga handläggningsfel presumeras att inverkanekravet är uppfyllt.

Tillämpningen och vad som närmare ligger i inverkanekravet torde vara detsamma oberoende av huruvida det rör sig om ett klandergrundande handläggningsfel eller ett uppdragsöverskridande.⁹⁴

⁹¹ Se Elofsson (2010) s. 829 f.

⁹² Se Heuman (1999) s. 636–639; Elofsson (2010) s. 831; Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, kommentaren till 34 § LSF, under avsnitt 5.1.9, 2023-02-10 (JUNO).

⁹³ Se Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, kommentaren till 34 § LSF, under avsnitt 5.1.9, 2023-02-10 (JUNO).

⁹⁴ Se prop. 2017/18:257 s. 48 f.; Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, kommentaren till 34 § LSF, under avsnitt 4.3.8, 2023-02-14 (JUNO).

3 Generellt om 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB och klanderprocessen

3.1 Inledning

I det följande ska det i huvudsak redogöras för de allmänna utgångspunkter som gäller vid tillämpningen av 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB. Syftet är att dels ge den grundläggande kunskap som behövs för att bättre förstå analysen i senare kapitel, dels utreda vilken funktion bestämmelsen har och huruvida den är utformad för klanderprocesser.

Inledningsvis ska det sålunda redogöras för en kort bakgrund till 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB. Därefter behandlas de allmänna utgångspunkter som gäller vid tillämpningen av regeln. Artikel 6 (1) EKMR kommer även att beaktas eftersom bestämmelsen ska tolkas i ljuset av denna.⁹⁵ Sedan beskrivs den processordning som gäller för klanderprocessen. Kapitel avslutas med en sammanfattande kommentar.

3.2 Bakgrund till 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB

Bakgrunden till bestämmelsens införande var att domstolarna hade problem med handläggningen av grundlösa anspråk. Det rörde sig i huvudsak om sådana situationer då ett eller flera bestämda yrkanden och grunderna var befängda men tydligt angivna. Eftersom det saknades en bestämmelse som reglerade hur domstolarna skulle handlägga dessa fall, var de skyldiga att uppta dessa mål till sakprövning. Domstolarna försökte undvika att sådana processer initierades genom att på olika sätt konstatera att kändanden inte var behörig att föra en talan inför domstolen.⁹⁶ Problemet var att det var svårt att konstatera processobehörighet och domstolarna hade därmed begränsad möjlighet att använda det som ett processverktyg. En

⁹⁵ Se Ekelöf m.fl. (2011) s. 43; NJA 1998 s. 278; NJA 2003 s. 527; NJA 2013 s. 813.

⁹⁶ Se prop. 1983/84:78 s. 42.

följd av att sådana mål var tvunget att sakprövas var att domstolarna fick genomföra tidsödande handläggningar och arbete som inte stod i rimligt förhållande till målens vikt. Vidare kunde dessa mål medföra betydande olägenheter och kostnader för svaranden. Lagstiftaren ville därför ge domstolarna ett verktyg som möjliggjorde sakprövning av dessa mål, utan att stämning utfärdades till svaranden och utan att behöva hålla någon huvudförhandling. Av främst dessa anledningar infördes bestämmelsen och kan därför sägas ha ett tydligt processekonomiskt syfte.⁹⁷ Bestämmelsen kan med andra ord beskrivas som ett verktyg som ger domstolen möjlighet att snabbt avgöra tvisten till svarandens fördel utan att denne ska behöva lägga tid på att bemöta kändens grundlösa anspråk.⁹⁸

3.3 Allmänna utgångspunkter vid tillämpningen av 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB

3.3.1 Allmänt

Vill någon få sin tvist prövad i domstol måste denne väcka talan genom att skriftligen lämna in en ansökan om stämning till domstolen.⁹⁹ En stämningensansökan måste uppfylla vissa formella krav, såsom att den måste innehålla ett bestämt yrkande och en redogörelse för de omständigheter som åberopas till grund för yrkandet.¹⁰⁰ Om en stämningensansökan inte uppfyller dessa krav eller i övrigt är ofullständig ska domstolen förelägga kändens om att avhjälpa bristen.¹⁰¹ Om kändens inte följer föreläggandet och om stämningensansökan är så ofullständig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en rättegång, ska käromålet avvisas.¹⁰² Ett avvisningsbeslut innebär att domstolen skiljer målet ifrån sig utan att ha avgjort tvisten efter en materiell sakprövning.¹⁰³ Uppfyller ansökan däremot de formella kraven ska domstolen utfärda stämning på svaranden att

⁹⁷ Se prop. 1983/84:78 s. 42; Westberg (1988) s. 600.

⁹⁸ Se Westberg (2021) s. 93 f.

⁹⁹ Se 42 kap. 1 § RB.

¹⁰⁰ Se 42 kap. 2 § RB.

¹⁰¹ Se 42 kap. 3 § första meningen RB.

¹⁰² Se 42 kap. 4 § 1 st. RB.

¹⁰³ Se 17 kap. 1 § RB. Se även Westberg (2021) s. 203 f.

svara på käromålet.¹⁰⁴ När detta sker ska förberedelse äga rum där svaranden ska avge sitt svaromål.¹⁰⁵ Slutligen avgörs målet som huvudregel efter en huvudförhandling.¹⁰⁶

Det finns emellertid ett viktigt undantag, nämligen 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB. Regeln stadgar som bekant följande:

”Om kärandens framställning inte innefattar laga skäl för käromålet eller om det annars är uppenbart att detta är ogrundat, får rätten dock genast meddela dom i målet utan att stämning utfärdas”.

Bestämmelsen ger alltså domstolarna möjlighet att omedelbart ogilla käromålet utan att utfärda stämning. Som framgår av ovannämnda bestämmelse förutsätter detta att kärandens framställning inte innefattar ”laga skäl för käromålet” eller att det är ”uppenbart att käromålet är ogrundat”. Det kan noteras att bestämmelsen är fakultativ – rätten får tillämpa bestämmelsen men är inte tvingad till att göra det.¹⁰⁷ En förutsättning för att bestämmelsen ska tillämpas är att kärandens talan är tydligt utformad.¹⁰⁸ Detta innebär att om ett käromål inte uppfyller de formella kraven i 42 kap. 2 § RB, ska rätten använda sig av de ovannämnda processuella verktygen i 42 kap. 3-4 §§ RB.

3.3.2 Kort om rätten till domstolsprövning enligt artikel 6 (1) EKMR

Europakonventionen gäller som lag i svensk rätt.¹⁰⁹ Artikeln innefattar bland annat ett krav på att envar har rätt till domstolsprövning. Vad som närmare ligger i detta krav framgår inte av artikelns ordalydelse. Europadomstolen har uttalat att artikel 6 (1) EKMR innebär att var och en ska ha en rätt att få tillgång till en domstolsprövning av sina civila rättigheter och skyldigheter. En förutsättning för att en tvist ska kunna anses röra en parts civila rättighet är

¹⁰⁴ Se 42 kap. 5 § 1 st. första meningen RB.

¹⁰⁵ Se 42 kap. 6-7 §§ RB.

¹⁰⁶ Se 42 kap. 18 § 1 st. RB.

¹⁰⁷ Se Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 42 kap. 5 §, 2023-02-25.

¹⁰⁸ Se Ekelöf m.fl. (2011) s. 43.

¹⁰⁹ Se Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

att tvisten gäller ett anspråk på något som är eller påstås vara en rättighet enligt nationell rätt.¹¹⁰ Denna generella rätt är emellertid inte undantagslös. En grundförutsättning för envars rätt till domstolsprövning är nämligen att tvisten anses vara reell och seriös.¹¹¹ Prövningen ska göras enligt nationell rätt.¹¹² Europadomstolen har fastslagit att en tvist måste antas vara reell och seriös, om det inte finns klara indikationer på att så inte är fallet.¹¹³ Det kan därför sägas att det finns en viss presumtion för att en tvist är reell och seriös. Det ställs alltså låga krav för att en tvist ska anses vara reell och seriös.¹¹⁴

3.3.3 Artikel 6 (1) EKMR:s betydelse vid tolkningen av 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB

Det nu sagda har naturligtvis betydelse för tillämpningen av 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB. Det beror på att bestämmelsen innebär en väsentlig avvikelse från ett normalt kontradiktoriskt förfarande, vilket är ett viktigt element i artikel 6 (1) EKMR.¹¹⁵ Av lagmotiven och doktrin framhävs att bestämmelsen ska tillämpas restriktivt.¹¹⁶ Rättspraxis bekräftar också detta.¹¹⁷ Beträffande kravet på att tvisten är reell och seriös i den mening som krävs för att artikel 6 (1) EKMR ska vara tillämplig har HD dessutom angett att ett rättsligt anspråk som är uppenbart ogrundat inte kan anses vara reell och seriös.¹¹⁸ Med hänsyn till detta har HD, beträffande termen uppenbart ogrundat, slagit fast att rekvisitet ska ges en tolkning som svarar mot de låga krav som Europadomstolen tillämpar för att en tvist ska anses seriös och reell.¹¹⁹ En följd av att bestämmelsen ska tolkas i ljuset av artikel 6 (1) EKMR är att den

¹¹⁰ Se *Golder mot Förenade konungariket*, dom den 21 februari 1975; Danelius (2015) s. 162.

¹¹¹ Se *Golder mot Förenade konungariket*, dom den 21 februari 1975, p. 34.

¹¹² Se Danelius (2015) s. 162

¹¹³ Se *Rolf Gustafson mot Sverige*, dom den 1 juli 1997, p. 38-39.

¹¹⁴ Se Danelius (2015) s. 163.

¹¹⁵ Se Ekelöf m.fl. (2011) s. 43; NJA 1998 s. 278; NJA 2003 s. 527; NJA 2013 s. 813.

¹¹⁶ Se SOU 1982:26 s. 300 f.; prop. 1983/84:78 s. 42 f.; Ekelöf m.fl. (2011) s. 43; Danelius (2015) s. 162 f.

¹¹⁷ Se NJA 1998 s. 278; NJA 2003 s. 527; NJA 2013 s. 813.

¹¹⁸ Se NJA 2003 s. 527.

¹¹⁹ Se NJA 2013 s. 813 p. 8.

ska tillämpas mycket restriktivt och utrymmet att bedöma en talan som uppenbart oggrundat är generellt mycket begränsad.¹²⁰

3.4 Klanderprocessen och 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB

3.4.1 Allmänt om klanderprocessen

Som nämnts ska den som vill klandra en skiljedom ansöka om stämning i hovrätten enligt 43 § LSF. Hovrättens dom kan som huvudregel inte överklagas. Detta innebär att klanderprocessen ofta börjar och slutar i hovrätten. Denna begränsning har införts i syfte att inte underminera skiljeförfarandets effektivitet och snabbhet.¹²¹ Vidare har lagstiftaren betonat att klanderprocessen i möjligaste mån bör lösas på ett snabbt och effektivt sätt och att det är av vikt att domstolar och parter i ett skiljeförfarande inte utsätts för onödigt processande.¹²² Det är därför angeläget att försvåra för den förlorande parten att väcka en oggrundad klandertalan. Risken är nämligen att den förlorande parten utnyttjar klanderprocessen som ett påtryckningsmedel i syfte att nå en förlikning. Härutöver kan en part genom sin processföring få klanderprocessen att bli mer omfattande än vad som är nödvändigt. Dessutom försöker den förlorande parten ibland undgå att fullfölja sina skyldigheter enligt skiljedomen och av den anledningen initierar en klanderprocess.¹²³

Med anledning av att hovrätten är första instans i klandermål gäller RB:s bestämmelser om rättegången vid tingsrätt i kapitlen 42–44 enligt 53 kap. 1 § RB. Hovrätternas handläggning av klandermålen följer alltså samma regler för dispositiva tvistemål i första instans med allt vad det innebär. Av detta följer exempelvis att en klandertalan måste uppfylla de krav som i allmänhet gäller för en stämningsansökan, såsom att den måste innehålla ett bestämt

¹²⁰ Se NJA 1998 s. 278; NJA 2003 s. 527; NJA 2013 s. 813; Ekelöf m.fl. (2011) s. 43; Danelius (2015) s. 163. För en närmare redogörelse av rekvisitet uppenbart oggrundat, se avsnitt 4.2.

¹²¹ Se prop. 2017/18:257 s. 53 f. Det kan nämnas att det enligt 43 § 2 st. LSF följer ett undantag från överklagandeförbudet. Hovrättens avgörande kan överklagas till HD om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen. För detta krävs emellertid att HD beviljar prövningstillstånd.

¹²² Se SOU 2015:37 s. 133; prop. 2017/18:257 s. 47 f.

¹²³ Se SOU 2015:37 s. 133; prop. 2017/18:257 s. 47 f.; Heuman (1999) s. 587.

yrkande och en redogörelse för de omständigheter som åberopas till grund för yrkandet. Uppfyller en klandertalan kraven ska hovrätten utfärda stämning och som utgångspunkt hålla förberedelse och huvudförhandling.¹²⁴

I sammanhanget är det viktigt att lyfta fram klanderprocessens särdrag. Till skillnad från vanliga dispositiva tvistemål vet vi att en klanderprocess inte får innefatta en materiell överprövning av skiljedomen. Bevisfrågor spelar inte lika stor roll. Vidare handläggs stor del av klandermålen i princip utan en huvudförhandling.¹²⁵ Dessutom är klandermålen ofta omfattande särskilt när det gäller åberopande av grunder och övrigt processmaterial. Detta beror särskilt på inverkanekravet och klandergrundernas utformning i övrigt.¹²⁶ Klanderinstitutet är även i princip den enda möjligheten för en part att angripa en skiljedom. Det är därför vanligt att parter utnyttjar klandermöjligheterna fullt ut. Med hänsyn till att en part har begränsade möjligheter att angripa en skiljedom är det inte heller ovanligt att den angrips brett. Det är således inte helt främmande med att klanderkranden exempelvis väcker en talan om ogiltighet och klander mot en skiljedom på en och samma gång.¹²⁷

3.4.2 Processordningens lämplighet

I samband med de senaste lagändringarna av LSF övervägdes ett byte av nuvarande processordning.¹²⁸ Bakgrunden till övervägandet var att processuella regelverket inte ansågs särskilt lämpade för klanderprocesser. Detta motiverades för det första med att reglerna inte utformats utifrån att saken redan avgjorts genom en skiljedom. För det andra att nuvarande processordning inte utformats utifrån att den inte får avse en materiell prövning och i övrigt inte klanderprocessens särprägel.¹²⁹

Mot den bakgrunden föreslogs i SOU 2015:37, *Översyn av lagen om skiljeförfarande*, en övergång till den handläggningsform som gäller för klagan över domvilla enligt 59 kap. RB. Det betonades att huvudprincipen för

¹²⁴ Se 42 kap. 2 §, 5–7 §§ och 18 § 1 st. RB.

¹²⁵ Se prop. 2017/18:257 s. 55. För en översiktlig redogörelse av möjligheten att avgöra mål utan huvudförhandling, se avsnitt 5.2.

¹²⁶ Se prop. 1998/99:35 s. 147; prop. 2017/18:257 s. 54 f. Se även Elofsson (2010) s. 829.

¹²⁷ Se prop. 2017/18:257 s. 54 f. Se även Kutenkeuler och Lundberg (2022) s. 114 f.

¹²⁸ Se prop. 2017/18:257 s. 54 f.

¹²⁹ Se SOU 2015:37 s. 132.

regleringen borde vara att handläggningen av klander målen skulle vara skriftlig, eftersom det främjade en snabb och effektiv handläggning av klanderprocesser. Utredningen framhöll även att regleringen borde bland annat innehålla bestämmelser om kommunikation och en möjlighet att avstå från detta om en talan är ogrundad.¹³⁰

I Svea hovrätts remissyttrande avstyrkes inte förslaget uttryckligen. Det lyftes dock fram att förslaget skulle frånta hovrätten flera processuella verktyg. Sammantaget var det därför viktigt enligt hovrätten att, oavsett vilken processordning som valdes, det processuella regelverket skulle innehålla verktyg som möjliggjorde en rättssäker och effektiv handläggning av klander målen.¹³¹

Utredningens förslag avstyrktes emellertid av regeringen. Som skäl anfördes bland annat att vid ett eventuellt byte av processordning skulle klander målen förhållandevis omfattande karaktär alltjämt bestå. Regeringen medgav visserligen att det kan vara en fördel med en skriftlig process. Det framhölls dock att nuvarande processordning redan ger domstolarna sådana verktyg, vilka tillämpas i stor utsträckning i klanderprocesser. Sammantaget kom regeringen fram till att processordningen för klander målen inte bör ändras till att handläggas i enlighet med de regler som gäller för klagan över domvilla.¹³² Vad som är intressant är att användningen av 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB i klanderprocesser inte diskuterades över huvud taget.

3.5 Sammanfattande kommentar

Vi kan konstatera att det är tydligt enligt lagförarbetena och praxis att 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB ska tillämpas restriktivt och är förbehållet för mål som avviker från det normala. Det gäller i synnerhet rekvisitet ”uppenbart ogrundat”.

¹³⁰ Se SOU 2015:37 s. 133.

¹³¹ Se Svea hovrätt, Översyn av lagen om skiljeförfarande (SOU 2015:37), 2015/667, s. 7-9.

¹³² Se prop. 2017/18:257 s. 55 f.

Utifrån vad som har redogjorts ovan torde det framgå att 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB inte direkt är tänkt att tillämpas i klanderprocesser. Trots att hovrätten visserligen får tillämpa bestämmelsen. Redan det faktum att det övervägdes en förändring av det processuella regelverket, i syfte att anpassa till de särskilda förutsättningar som gäller för klander mål talar för detta. Vidare följer det av att främsta syftet med införandet av bestämmelsen var att möjliggöra för domstolarna att snabbt avgöra tvisten utan att behöva kommunicera detta med svaranden samt hålla någon huvudförhandling. Med andra ord har bestämmelsen tillkommit för att ge domstolarna ett processverktyg som kan användas vid handläggningen av oseriösa tvister. Vid tillkomsten av bestämmelsen har det alltså inte skett i syfte att sondera bort överflödiga klander mål.

Med detta som utgångspunkt ska vi övergå till att undersöka hovrättens tillämpning av rekvisitet ”uppenbart ogrundat” i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB i nästföljande kapitel.

4 Uppenbart ogrundad klandertalan

4.1 Inledning

I följande kapitel ska vi dels undersöka hovrättens tillämpning av rekvisitet ”uppenbart ogrundat”, dels problematisera hovrättens tillämpning. Fokus kommer att ligga i uppenbarhetsbedömningen. Med utgångspunkt i de avgöranden som kommer att behandlas och klanderregeln i 34 § LSF kommer analysen av rekvisitets tillämpning utgå från följande tänkbara typsituationer som hovrätten kan ställas inför:¹³³

- *Klanderkäranden påstår ett fel som utgör ett processuellt fel.* Här åsyftas situationen då klanderkäranden åberopar klandergrundande omständigheter. Det avser också förhållandet då hovrätten efter en prövning kan fastslå att skiljenämnden har begått ett handlägningsfel eller ett uppdragsöverskridande, men bedömer att inverkanekravet inte är uppfyllt.
- *Klanderkäranden påstår ett fel som inte är ett processuellt fel.* Här avses då klanderkäranden dels gör gällande materiella fel, dels fel som inte faller under någon av de uttömmande angivna klandergrunderna.
- *Klanderkäranden påstår ett fel som först efter en närmare granskning kan konstateras inte är ett processuellt fel.* Det syftar på situationen då klanderkärandens beskrivning av felet kan konstateras vara av materiell art efter en granskning av skiljedomen eller annan åberopad utredning.
- *Klanderkäranden påstår både materiella och processuella fel.* Det omfattar situationen då klanderkäranden till grund för sitt käromål, tillsammans med klandergrundande omständigheter, åberopar omständigheter som utgör materiella fel.

¹³³ Naturligtvis kan liknande situationer uppstå i förhållande till en ogiltighetstalan 33 § LSF eller en talan om ändring av skiljedom enligt 36 § LSF. Som nämnts faller det emellertid utanför ramen för denna uppsats att närmare undersöka hovrättens tillämpning av 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB i dessa förfaranden.

Inledningsvis ska rekvisitet ”uppenbart ogrundat” närmare att undersökas, i synnerhet vad som bör ligga i uppenbarhetskravet. Sedan redogörs för hur artikel 6 (1) EKMR förhåller sig vid tolkningen av rekvisitet i klanderprocesser. Detta sker med utgångspunkt i några klanderdomar som kommer att behandlas mer ingående i de efterföljande avsnitten.

Därefter beskrivs ett antal klanderfall som sedan läggs till grund för analysen av rekvisitets tillämpning i klandermål. Vid denna redogörelse kommer först klandermål som ogillats som uppenbart ogrundade när det enbart påståtts processuella fel presenteras. Sedan redogörs för klanderdomar där klanderkäranden anfört både materiella och processuella fel. Efter varje delavsnitt presenteras en analys. Syftet är att underlätta för läsaren och åskådliggöra hovrättens uppenbarhetsbedömning. Kapitlet avslutas med en sammanfattande kommentar.

4.2 Rekvisitet ”uppenbart ogrundat” i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB

4.2.1 Allmänt om rekvisitet ”uppenbart ogrundat”

Rekvisitet gäller enbart när talan i dess helhet är ogrundad. För det fall endast en del av en talan är uppenbart ogrundad ska stämning beträffande ansökan i dess helhet utfärdas.¹³⁴ Vidare kan bestämmelsen enbart tillämpas på civilrättsliga anspråk. Det är inte möjligt för domstolarna att anse att en talan är uppenbart ogrundad enbart på den grunden att käranden inte har åberopat någon bevisning eller att kärandens åberopade bevisning är otillräcklig.¹³⁵

I lagmotiven till RB beskrivs ett uppenbart ogrundat käromål som en talan där yrkandena och grunderna är tydligt angivna men som ”uppenbart” är av den arten att det inte kan leda till bifall, såsom ett grundlöst skadeståndskrav. Det kan exempelvis röra sig om stämning för kränkning riktade mot kända personer i vårt samhälle.¹³⁶ I doktrinen beskrivs det som en talan som har stöd

¹³⁴ Se Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 42 kap. 5 §, 2023-03-14.

¹³⁵ Se Westberg (2021) s. 94.

¹³⁶ Se SOU 1982:26 s. 295; prop. 1983/84:78.

i rättsordningen men i det enskilda fallet framstår som orimligt eller befängt, s.k. ”tokmål” eller ”rättshaveristfall”.¹³⁷

En viktig aspekt som bör framhållas är att det inte är tänkt att domstolarna ska tillämpa bestämmelsen vid varje fall som ett käromål bedöms som uppenbart ogrundat. Det kan förhålla sig så att den brist som gör käromålet uppenbart ogrundat även kan botas genom materiell processledning enligt 42 kap. 8 § 2 st. RB. Enligt lagmotiven bör domaren i dessa fall utfärda stämning om denne anser att bristerna kan rättas till under processen genom materiell processledning.¹³⁸

4.2.2 Närmare om rekvisitet ”uppenbart ogrundat”

Man kan fråga sig vad som närmare avses med att käromålet är ”uppenbart ogrundat” samt vad som ligger i kravet ”uppenbart”. Detta ger i sin tur upphov till frågan hur pass tydligt det måste framgå att kärandens talan inte kan leda till något bifall för att kunna tala om ett uppenbart ogrundat käromål. Med andra ord vilken grad av *uppenbarhet* måste framträda i ett enskilt fall för att motsvara ett uppenbart ogrundat käromål. Lagmotiv och praxis till bestämmelsen är tämligen intetsägande i det avseendet. Som nämnts framgår det inte annat än att det ska röra sig om en talan där yrkandena och grunderna är tydligt angivna men som till sitt innehåll ”uppenbart” är av sådan art att det inte kan leda till något bifall. Innebörden av kravet ”uppenbart” är således inte helt tydligt. I sammanhanget går det i vart fall inte att bortse från att bestämmelsen ska tillämpas restriktivt. Med hänsyn till detta måste termen ”uppenbart” ges en mycket sträng innebörd.¹³⁹

Rekvisitet ”uppenbart ogrundat” förekommer inte enbart i 42 kap. 5 § 1 st. RB.¹⁴⁰ Tidigare fanns det en motsvarande bestämmelse för hovrätterna i 50 kap. 8 § 2 st. RB.¹⁴¹ Numera har hovrätterna inte samma processverktyg till sitt förfogande i överklagandeprocessen, men har möjlighet att avgöra ett mål

¹³⁷ Se Lindell (2021) s. 354 f.; Westberg (2021) s. 93; Ekelöf m.fl. (2011) s. 43.

¹³⁸ Se SOU 1982:26 s. 301 och s. 476; prop. 1983/84:78 s. 43 f; Westberg (1996) s. 605.

¹³⁹ Se avsnitt 3.3.

¹⁴⁰ Se 44 kap. 8 § RB och 50 kap. 13 § 1 st. RB.

¹⁴¹ Bestämmelsen innebar att hovrätterna genast kunde meddela dom, om det var uppenbart att överklagandet var ogrundat.

utan huvudförhandling om överklagandet skulle vara uppenbart ogrundat.¹⁴² Heuman har beträffande den dåvarande bestämmelsen gjort gällande att med uttrycket att en överklagan är uppenbart ogrundad avses då en domstol ”*lätt och utan tvekan*” kan avgöra om en överklagan är ogrundad. I uttryckssättet gör han en åtskillnad mellan en talan som är kvalificerad ogrundad och en som enbart är ogrundad, vari det förstnämnda avser en uppenbart ogrundad talan. Heuman menar alltså att om en talan är kvalificerat ogrundad är det ”*uppenbart*”, dvs. lätt, att konstatera att den är ogrundad. Enligt hans mening behöver uttryckssättet inte enbart innefatta en talan som är kvalificerat ogrundad, utan det räcker att rätten vid en enkel prövning kan konstatera att käranden inte kan vinna framgång med överklagandet.¹⁴³

Vad som bör ligga i kravet ”*uppenbart*” kan ytterligare ledning inhämtas från HD:s uttalanden kring rätten till allmän rättshjälp. Tidigare skulle allmän rättshjälp inte beviljas om en person saknade befogat intresse.¹⁴⁴ HD har fastslagit att det bara är i uppenbara fall av obefogat intresse som berättigar en domstol att avslå en begäran om rättshjälp. Som exempel på uppenbara fall belyses då sökanden ”*uppenbart*” missuppfattat eller ”*uppenbart*” felbedömt rättsläget.¹⁴⁵

Westberg har utifrån HD:s uttalanden angett att i uppenbarhetskravet bör ligga två moment. Först måste domstolen ”*omedelbart och tveklöst*” kunna konstatera sökandes missuppfattning eller felbedömning av rättsläget. Enligt Westberg ska det med andra ord vara ”*utan tvekan*” att sökanden inte kan ha rätt. När domstolen har fastslagit detta krävs även att den ”*omedelbart och tveklöst*” kan konstatera att ytterligare granskning av handlingarna och studier av exempelvis lagmotiv eller praxis inte ändrar domstolens bedömning.¹⁴⁶

Det som har angetts i föregående stycken bör även kunna appliceras i förhållande till uppenbarhetskravet i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB. Vid en jämförelse av Westbergs och Heumans syn på vad som bör ligga i kravet

¹⁴² Se 50 kap. 13 § 1 st. RB.

¹⁴³ Se Heuman (1984) s. 71.

¹⁴⁴ Detta reglerades i 8 § 13 p. rättshjälpslagen (1972:429). Se även Westberg (1996) s. 603.

¹⁴⁵ Se NJA 1982 s. 175 I och II; NJA 1983 s. 224.

¹⁴⁶ Se Westberg (1996) s. 605.

”uppenbart” är jag av meningen att kravet kan vara uppfyllt i enlighet med bådadas uppfattningar.

Westberg och Heuman verkar båda mena att ”uppenbart” är ett mått på en metod. Med hänsyn till Westbergs resonemang bör utgångspunkten i uppenbarhetsbedömningen därför vara att när domstolen konstaterar att käranden inte kan vinna framgång med sin talan, måste det avse situationer då detta kan fastslås ”omedelbart och tveklöst” på det föreliggande materialet.

Emellertid kan det tänkas att ett ogrundat käromål kan fastslås vid en enkel prövning. Med utgångspunkt i Heumans resonemang tycks i kravet ”uppenbart” ligga att det inte ska krävas någon ingående analys för att dra slutsatsen att något är ogrundat. Det räcker att bedömningen kan göras ”lätt och utan tvekan”. Med andra ord kan ett käromål sägas vara uppenbart ogrundat, om det ogrundade i käromålet går ”lätt och tveklöst” att slå fast. För det fall det krävs en något mer ingående analys för att konstatera en ogrundad talan så kan det inte kvalificeras som något ”uppenbart”.

Mot bakgrund av det nu anförda torde kravet ”uppenbart” innebära att en domstol ska redan vid en granskning av käromålet kunna avgöra att den är ogrundad. Domstolen ska inte behöva vidta en närmare prövning för att kunna dra slutsatsen att något är ogrundat. Med andra ord ska det inte krävas en påtaglig arbetsinsats för att fastslå det ogrundade.

När nu uppenbarhetskravet i rekvisitet ”uppenbart ogrundat” har utrönts ska hovrättens tillämpning av ifrågavarande rekvisit att undersökas.

4.3 Hovrättens syn på artikel 6 (1) EKMR:s betydelse vid tolkningen av rekvisitet ”uppenbart ogrundat”

Det har tidigare i uppsatsen påpekats flera gånger att 42 kap. 5 1 § 1 st. andra meningen RB ska tolkas i ljuset av artikel 6 (1) EKMR och mycket restriktivt.¹⁴⁷

¹⁴⁷ Se avsnitt 3.3.3.

Dessa allmänna utgångspunkter görs naturligtvis även gällande när mål om klander avses att avgöras utan att utfärda stämning. Vad som är intressant är att hovrätten, i majoriteten av de avgöranden som kommer att behandlas nedan, slår fast att det beträffande en talan om klander kan ställas något högre krav än annars för att en tvist ska anses vara reell och seriös. I konsekvens därmed anses det finnas ett något större utrymme för att bedöma en klander-talan som ”uppenbart ogrundad”. Detta motiveras med att parterna genom skiljeavtalet av sagt sig möjligheten att få en skiljedom överprövad på materiell grund och att utgångspunkten är att en skiljedom inte kan angripas.¹⁴⁸

Detta kan belysas med ett uttalande från hovrätten:

Genom skiljeavtalet har parterna av sagt sig möjligheten att få en skiljedom överprövad på materiell grund och utgångspunkten är därför att en skiljedom inte kan angripas. En skiljedom kan dock angripas om skiljedomen inte håller sig inom de gränser som gäller för skiljeförfarandet eller om något allvarigare fel med avseende på förfarandet har förekommit, i enlighet med 33 och 34 §§ lagen om skiljeförfarande. Med hänsyn till det anförda kan det beträffande en talan om klander av skiljedom enligt 34 § lagen om skiljeförfarande ställas något högre krav än annars för att en tvist ska anses vara reell och seriös. Det finns därmed i dessa fall ett något större utrymme för att bedöma en talan som uppenbart ogrundad.¹⁴⁹

4.4 Processuella fel

4.4.1 Relevanta avgöranden när processuella fel görs gällande

Jag har funnit sex avgöranden i vilka klanderkräanden enbart anför omständigheter som faller under 34 § LSF.

I en klanderdom hade klanderkräanden, M.T, påstått att skiljenämnden hade gjort sig skyldig till handläggningsfel.¹⁵⁰ De påstådda handläggningsfelen bestod i att skiljenämnden inte hade tillgång till vissa

¹⁴⁸ Se Svea hovrätts dom i mål T 797-16 s. 3-4; Svea hovrätts dom i mål T 4518-18 s. 3; Svea hovrätts dom i mål T 12168-18 s. 5-6; Svea hovrätts dom i mål T 12059-18 s. 3-4; Svea hovrätts dom i mål T 13964-20 s. 3-4; Svea hovrätts dom i mål T 3101-20 s. 3-4; Svea hovrätts dom i mål T 13967-21 s. 4-5. Liknande resonemang har även förts av hovrätten i ett ogiltighetsmål, se Svea hovrätts dom i mål T 6464-14 s. 3-5. Detsamma har ansetts gälla i fråga om en talan mot skiljedom enligt 36 § LSF, se Svea hovrätts dom i mål T 8219-18 s. 4-5.

¹⁴⁹ Se Svea hovrätts avgörande i mål T 13967-21 s. 5.

¹⁵⁰ Svea hovrätts dom i mål T 7303-11.

handlingar eller dokument vid sitt avgörande samt att käranden inte hade möjlighet att tydliggöra vissa uppgifter inför skiljenämnden. Hovrätten noterade att det av skiljedomen och en slutlig bevisuppgift från skiljeförfarandet framgick att M.T åberopade förhör med sig själv och skriftlig bevisning. Hovrätten ansåg att ” M.T haft möjlighet att lägga fram sin talan och åberopa bevisning inför skiljenämnden”.¹⁵¹ Hovrätten konstaterade att åberopad bevisning hade beaktats av skiljenämnden. Hovrätten menade därför att det förhållandet att skiljenämnden inte haft tillgång till de handlingar och uppgifter som M.T i efterhand ansåg relevanta innebar inte att ett handlägningsfel var för handen.

M.T:s talan bedömdes därför som uppenbart ogrundad. Hovrätten uttalade:

Hovrätten finner sammanfattningsvis att det är tydligt att det inte förekommit något handlägningsfel vid skiljenämnden som enligt 34 § första stycket 6 LSF som skulle kunna leda till att skiljedomen kan upphävas. M.T:s talan är uppenbart ogrundad och ska därför avslås utan att stämning utfärdas.¹⁵²

I ett annat avgörande från 2016 hade klanderkäranden, InterBAU, gjort gällande att skiljenämnden felaktigt tillåtit en taleändring, eftersom det skedde efter de tidsfrister som skiljenämnden bestämt.¹⁵³

Hovrätten noterade inledningsvis att skiljenämnden har en stor frihet att bedöma huruvida en taleändring ska tillåtas eller inte. Mot den bakgrunden poängterades att enbart det förhållandet att skiljenämnden felaktigt tillåtit en part att framställa ett nytt yrkande eller att åberopa en ny omständighet eller ett nytt bevismedel i regel inte utgör ett processuellt fel som kan leda till upphävande av en skiljedom. Detta gäller även om en medgiven taleändring medfört att skiljeförfarandets slutliga avgörande försenats i onödan. Dock konstaterades att ett klandergrundande handlägningsfel kan vara för handen om skiljenämnden tillåtit en taleändring utan att motparten getts skälig tid att bemöta ändringen.

¹⁵¹ Se s. 3 i domen.

¹⁵² Se s. 3 i domen.

¹⁵³ Svea hovrätts dom i mål T 797-16.

Med anledning av att InterBAU inte hade påstått att denne inte fått möjlighet att bemöta de nya omständigheter som anfördes med anledning av taleändringen i skiljemålet var hovrätten av meningen att klandertalan var uppenbart ogrundad. Hovrätten anförde:

Mot bakgrund av det anförda är det enligt hovrättens bedömning uppenbart att de omständigheter som InterBAU åberopat till grund för sin klandertalan inte innebär att skiljenämnden gjort sig skyldigt till ett sådant handläggningsfel som ska leda till upphävande av skiljedomen. InterBAUs talan är uppenbart ogrundad och ska därför ogillas utan att stämning utfärdas.¹⁵⁴

I en annan klanderdom var bakgrunden att klanderkäranden, J.C, fått ersättning för en arbetsskada.¹⁵⁵ Försäkringsgivaren hade vid bedömningen av J.C:s inkomstunderlag utgått från lönestatistiksuppgifter från SEKO-Maskinföraravtalet.¹⁵⁶

Till grund för klandertalan anfördes i huvudsak att skiljenämnden vid sin prövning av inkomstunderlaget inte haft tillgång till vissa dokument som försäkringsgivaren underlåtit att skicka in till skiljenämnden. Av dessa framgick även, enligt J.C, att denne vid tidpunkten var ansluten till Transportarbetareförbundet och inte till SEKO:s Maskinföraravtal.

Hovrätten uppfattade detta som ett påstående om bristande processledning. Domstolen konstaterade att det inte framgick av skiljedomen eller övrig utredning i målet att denna omständighet var åberopad i skiljemålet. Vidare var J.C själv förhindrad att åberopa denna, varför hovrätten sammantaget ansåg att skiljenämnden under dessa förhållanden inte kunde lastas för bristande processledning.

J.C:s klandertalan var enligt hovrättens mening uppenbart ogrundad och uttalade:

Mot bakgrund av det anförda är det enligt hovrättens bedömning uppenbart att de omständigheter som J.C har åberopat till grund för sin klandertalan inte innebär att skiljenämnden gjort sig skyldig till ett sådant handläggningsfel som ska leda till upphävande

¹⁵⁴ Se s. 4 i domen.

¹⁵⁵ Svea hovrätts dom i mål T 4518-18.

¹⁵⁶ Se s. 2 i domen.

av skiljedomen. J.C:s klandertalan är uppenbart ogrundad och ska därför ogillas utan att stämning utfärdas.¹⁵⁷

I ett avgörande som meddelades 2019 hade klanderkräanden, M.Ä, till grund för sin klandertalan åberopat att skiljenämnden hade begått ett klandergrundande handlägningsfel genom att i strid med 25 § LSF avvisat ett åberopat förhör med denne.¹⁵⁸ Bakgrunden till klandermålet var att M.Ä hade upprättat en skadeanmälan till följd av en axelskada som åsamkades i samband med att M.Ä hade trampat snett på arbetet. Försäkringsgivaren beslutade att inte utge ersättning för skadan, eftersom det vid en sammantagen bedömning inte ansågs föreligga ett samband mellan arbetsolycksfallet och axelskadan.¹⁵⁹

Hovrätten redogjorde inledningsvis för rättsläget beträffande skiljenämndens möjlighet att avvisa bevisning enligt 25 § LSF och poängterade att bestämmelsen inte hindrar parterna att på förhand avtala om vilken bevisning som ska tillåtas. Vidare noterades att det kan utgöra ett klandergrundande handlägningsfel att avslå en begäran om förhör med en part, i synnerhet om förhören berör väsentliga förhållanden. Domstolen konstaterade att detta även gäller om skiljenämnden avslår en begäran om vittnesförhör.

Hovrätten granskade intagna skiljeklausulen i försäkringsvillkoren och angav följande:

I 18 § i de mellan parterna avtalade försäkringsvillkoren föreskrivs att skiljenämnden beslutar huruvida part som begär det ska beredas tillfälle att föra sin talan muntligt. Bestämmelsen syftar till att nämnden ska kunna tillämpa ett rent skriftligt förfarande och är – förhållande till 24 § LSF – en begränsning av parternas möjlighet att få föra sin talan muntligt, till förmån för en snabbare handläggning.¹⁶⁰

För att kunna fylla avsedd funktion måste den avtalade bestämmelsen i 18 § i försäkringsvillkoren enligt hovrättens mening även ge skiljenämnden ett något vidare utrymme att bedöma om part ska tillåtas att åberopa muntlig bevisning än vad som följer av 25 § LSF.¹⁶¹

¹⁵⁷ Se s. 4-5 i domen.

¹⁵⁸ Svea hovrätts dom i mål T 12059-18.

¹⁵⁹ Se s. 2 i domen.

¹⁶⁰ Se s. 5 i domen.

¹⁶¹ Se s. 5 i domen.

Hovrätten gick därefter vidare och granskade bevisvärdet¹⁶² av det återopade förhöret och konstaterade:

I skiljenämndens beslut att avvisa det återopade förhöret med M.T har det antecknats att han genom förhöret har avsett att visa vilka fortlöpande besvär han har haft. Vidare har M.T i stämningsansökan i det aktuella klanderområdet uppgett att han återopade förhöret med sig själv till styrkande av att han har haft fortlöpande besvär och att det därmed har förelagat besvärskontinuitet. Han har också i huvudsak uppgett att han med förhöret avsåg att visa att han sedan skadetillfället har haft mycket ont och att han inte har kunnat utföra sitt arbete på ett fullgott sätt.¹⁶³

När orsakssambandet mellan en olycka och kroniska besvär hos den olycksdrabbade ska prövas av skiljenämnd eller domstol med anledning av en försäkringstvist ligger det i sakens natur att skiljemännen eller rätten måste få tillgång till medicinsk sakkunskap. Journalanteckningar från besök som den olycksdrabbade tidigare har gjort hos läkare kan också tillmätas ett avsevärt bevisvärde såvitt avser patientens status vid de aktuella läkarbesöken, även om viss försiktighet krävs vid bevisvärderingen. (Se NJA 2001 s. 657.).¹⁶⁴

Denna utgångspunkt medför enligt hovrättens mening att bevisvärdet av den olycksdrabbades egna uppgifter om skadan i många fall är begränsat vid prövningen av det medicinska orsakssambandet.¹⁶⁵

I det nu aktuella fallet baserade skiljenämnden sitt avgörande på bl.a. yttranden från ett flertal läkare, samtliga specialiserade i ortopedi respektive ortopedisk kirurgi, och journalanteckningar från medicinska undersökningar som M.Ä hade genomgått under åren 2012–2016. Bevisvärdet av det återopade förhöret med M.Ä med angivet bevistema får, med hänsyn till den prövning som skiljenämnden skulle göra och i förhållande till den övriga utredningen i målet, anses vara begränsat.¹⁶⁶

Med detta som utgångspunkt gick hovrätten vidare för att pröva huruvida skiljenämnden begått ett handläggningsfel. Hovrätten drog slutsatsen att

¹⁶² En intressant aspekt av domen, vilken faller utanför uppsatsens huvudsakliga syfte, är att hovrättens granskning av bevisvärdet strider mot den bärande principen att den inte ska ägna sig åt en materiell prövning av en klandertalan. Som tidigare nämnts i uppsatsen är det ibland oundvikligt för hovrätten att företa en sådan prövning vid tillämpningen av inverkan-dekravet. Det hänger samman med att hovrätten måste ta ställning till hur skiljenämnden skulle ha bedömt tvisten om felet inte hade förekommit. Som vi kommer att se i det här målet, prövar hovrätten även huruvida inverkan-dekravet är uppfyllt eller inte. Det kan därför antas att hovrättens resonemang ingick i tillämpningen av detta krav.

¹⁶³ Se s. 6 i domen.

¹⁶⁴ Se s. 6 i domen

¹⁶⁵ Se s. 6 i domen.

¹⁶⁶ Se s. 6 i domen.

skiljenämndens avvisningsbeslut inte utgjorde något handläggningsfel och framhöll:

Skiljenämnden fann i sitt beslut att ett förhör med M.Ä inte har betydelse för den prövning som skiljenämnden skulle göra. Mot bakgrund av att hovrätten funnit att den mellan parterna avtalade bestämmelsen i 18 § i försäkringsvillkoren innebär att skiljenämnden har möjlighet att avvisa bevisning i något större utsträckning än vad som följer av 25 § LSF bedömer hovrätten - med utgångspunkt i vad skiljenämnden hade att pröva - att skiljenämndens beslut att avvisa det åberopade förhöret med M.Ä inte utgör något handläggningsfel. Det har därmed inte heller funnits anledning för skiljenämnden att i det här fallet frånga den avtalade huvudregeln om ett skriftligt förfarande.¹⁶⁷

Trots att hovrätten drog slutsatsen att det inte förekommit något handläggningsfel prövade den slutligen huruvida inverkanekravet var uppfyllt och konstaterade att så inte var fallet. Sammantaget ansågs klandertalan vara uppenbart ogrundad. Hovrätten uttalade:

I sina domskäl konstaterar skiljenämnden inledningsvis att tvisten mellan AFA och M.Ä gäller frågan om övervägande skäl talar för ett samband mellan M.Ä:s arbetsolycksfall den 24 januari 2012 och hans kvarstående högersidiga axelbesvär. Skiljenämnden konstaterar därefter att nämnden inte ifrågasätter att M.Ä har besvärats av smärta under hela den aktuella tidsperioden. Detta innebär att nämnden har godtagit de omständigheter som förhöret med M.Ä avsåg att styrka och lagt dessa till grund för sitt avgörande.¹⁶⁸

Mot bakgrund av det nu anförda är det enligt hovrättens bedömning uppenbart att det åberopade förhöret med M.Ä inte hade kunnat medföra en annan utgång. Detta innebär att M.Ä:s klandertalan är uppenbart ogrundad även om skiljenämndens beslut att avvisa det åberopade förhöret skulle anses vara ett handläggningsfel. Talan ska därför ogillas utan att stämning utfärdas.¹⁶⁹

I en klanderdom från 2021 gjorde klanderkärandena, Catagon och Gregor Invest, gällande att skiljenämnden hade begått handläggningsfel dels genom att inte vederbörligen ha beaktat vissa omständigheter och bevisning som Catagon och Gregor Invest åberopat, dels att det i skiljedomen inte har redovisats tillräckliga domskäl.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Se s. 7 i domen.

¹⁶⁸ Se s. 7-8 i domen.

¹⁶⁹ Se s. 7-8 i domen.

¹⁷⁰ Svea hovrätts dom i mål T 13964-20.

Bakgrunden till klanderprocessen var ett ingånget aktieägaravtal avseende ett bolag som vi kallar för Dirigo. Enligt avtalet hade en part inte rätt att direkt eller indirekt bedriva annan kommersiell verksamhet utan att först inhämta övriga parter skriftliga medgivande och att avvika från uppställda regler kring löneuttag kräver samtliga parter samtycke.¹⁷¹

Hovrätten inledde med att konstatera att om det av skiljedomens domskäl inte ens indirekt framgår att skiljenämnden har bedömt de omständigheter som en part åberopat, bör det presumeras att ett handläggningsfel som kan antas ha inverkat på utgången är för handen. Hovrätten framhöll emellertid att rättsläget är oklart när det endast indirekt framgår av skiljenämndens domskäl att ett åberopat rättsfaktum beaktats. Vidare poängterades att när det kommer till bevisning som en part åberopat kan det inte krävas att all bevisning redovisas i detalj i domskälen. Hovrätten uttalade:

När det gäller bevisning som parten åberopat kan det i regel inte krävas att all framlagd bevisning redovisas i detalj i domskälen. Enbart den omständigheten att viss bevisning inte behandlas i domskälen innebär inte heller att den inte beaktats. Detsamma gäller omständigheter som inte utgör rättsfakta och argumentation som en part fört fram. Det gäller särskilt om skiljedomen innehåller en redovisning av hur parterna utvecklat sin talan och den bevisning som åberopats i målet. En underlåtenhet att kommentera vissa påstående eller bevis får i en sådan situation uppfattas på så sätt att skiljenämnden inte ansett det vara relevant att närmare behandla dessa i domskälen (jfr Heuman, a.a.).¹⁷²

Hovrätten gick därefter vidare för att pröva om domskälen gav stöd för att skiljenämnden underlåtit att beakta de grunder och bevisning som Catagon och Gregor Invest åberopat.

Catagon och Gregor Invest hade bland annat framfört att skiljedomens domskäl, när det kommer till bedömningen om svarandena genom olika bolag hade bedrivit konkurrerande verksamhet, inte berörde vad Catagon och Gregor Invest anförde beträffande omfattningen av den affärsplan som samtliga parter kommit överens eller den bevisning som åberopats i det avseendet. Härutöver anfördes att domskälen inte tog upp det som

¹⁷¹ Se s. 2 i domen.

¹⁷² Se s. 4-5 i domen.

åberopats gällande verksamheten i de bolag i vilka de konkurrerande verksamheterna bedrevs.

Vidare hade Catagon och Gregor Invest bland annat framfört att det i domskälen utelämnats att grunden för yrkandet om skadestånd var att det förelåg ett brott mot principerna som gällde för löneuttaget i aktieägaravtalet och att skiljenämnden inte hade beaktat den bevisning som lagts fram i denna del.

Hovrätten uttalade:

Under domskälen i skiljedomen (punkterna 111-113) framgår att skiljedomaren funnit att det inte i något av de bolag som Catagon och Gregor Invest påstått hade bedrivits med Dirigo konkurrerande verksamhet och att något brott mot konkurrensförbudet i aktieägaravtalet därmed inte var styrkt. Hovrätten anser inte att det som framgår av domskälen ger något stöd för att skiljedomaren underlåtit att beakta vad Catagon och Gregor Invest anfört om verksamheten i Dirigo eller något av de bolag genom vilka den påstått konkurrerande verksamheten bedrivits, eller den bevisning som lagts fram gällande detta.¹⁷³

Av skiljedomen framgår att svarandena i skiljeförfarandet i denna del hade invänt bl.a. att yrkandet grundade sig på en överfakturering mot Dirigo och att det därmed inte var riktat mot rätt part eftersom det inte var Catagon och Gregor Invest som lidit skada. I domskälen (punkten 118) anförde skiljedomaren att svarandenas invändning hade fog, men att fakturering i strid med aktieägaravtalet samtidigt hade kunnat innebära avtalsbrott för vilket Catagon och Gregor Invest var berättigad skadestånd. Skiljedomaren fann dock att det inte mot svarandenas bestridande, i huvudsak bestående i att det inte visats i vilken omfattning påstådd överfakturering – om den visats styrkt – drabbat Catagon och Gregor Invest, hade visats någon skada.¹⁷⁴

Med hänvisning till ovanstående var hovrätten av uppfattningen att domskälen inte heller i denna del gav något stöd för det som Catagon och Gregor Invest hade anfört.

På hela taget konstaterade hovrätten, efter denna ingående analys av skiljedomen, att det gick att utläsa hur skiljenämnden bedömt de grunder som Catagon och Gregor Invest åberopat i skiljeförfarandet samt vad som var bevisat i målet. Skiljedomens domskäl ansågs därmed inte varit förenade med sådana brister att det kunde anses röra sig om ett klandergrundande

¹⁷³ Se s. 5-6 i domen.

¹⁷⁴ Se s. 6 i domen.

handläggningsfel. Klandertalan ansågs därför vara uppenbart ogrundad.

Hovrätten uttalade slutligen:

Mot bakgrund av det anförda är det enligt hovrättens bedömning uppenbart att de omständigheter som Catagon och Gregor Invest har åberopat till grund för sin klandertalan inte innebär att det har förekommit något sådant handläggningsfel som ska leda till upphävande av skiljedomen. Catagon och Gregor Invests klandertalan är uppenbart ogrundad och ska därför ogillas utan att stämning utfärdas.¹⁷⁵

Slutligen ska det redogöras för en klanderdom som meddelades i februari i år där klanderkrandena, Kolboda och I.L, gjorde gällande att en av skiljemännen, E.L, varit obehörig och skiljedomen därför skulle upphävas.¹⁷⁶

Hovrätten noterade att de omständigheter som klanderkranden åberopade inte föll under 8 § 2 st. LSF. Enligt hovrätten var alltså frågan om omständigheterna vid en helhetsbedömning hade kunnat rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet eller oberoende.

Hovrätten ansåg att Kolboda och I.L:s grund utgjorde ett påstående om ett medelbart förtroendskadligt förhållande till följd av att skiljemannens kollega tidigare arbetat på samma advokatbyrå som ett av motpartens ombud i skiljeförfarandet. Hovrätten konstaterade att Kolboda och I.L inte hade preciserat när och under hur lång tid kollegan arbetade på samma byrå. Enligt hovrätten framgick emellertid av den skriftliga bevisningen att kollegan började arbeta på advokatbyrån cirka 14 år innan skiljeförfarandet. Mot den bakgrunden uttalade hovrätten följande:

Enligt hovrättens bedömning är det uppenbart det som krandena åberopat till stöd för sin talan inte innebär att det objektivt sett uppstår något tvivel om E.L:s opartiskhet och oberoende som skiljeman.¹⁷⁷

Krandenas klandertalan bedömdes därför som uppenbart ogrundad.

Hovrätten framhöll:

Mot bakgrund av det anförda är det uppenbart att Kolbodas och I.L:s klandertalan är ogrundad. Deras talan ska därför ogillas utan att stämning utfärdas.¹⁷⁸

¹⁷⁵ Se s. 7 i domen.

¹⁷⁶ Svea hovrätts dom i mål T 9388-22.

¹⁷⁷ Se s. 6 i domen.

¹⁷⁸ Se s. 6 i domen.

4.4.2 Klanderkäranden påstår ett fel som utgör ett processuellt fel – Är det verkligen uppenbart ogrundat?

Det kan noteras att bland de behandlade avgörandena har hovrätten efter en helhetsbedömning ansett det klart att klanderkärandens klandertalan ska ogiljas och därför bedömts som uppenbart ogrundad, trots att klandergrundande omständigheter legat till grund för dennes talan. Det har exempelvis rört sig om påståenden att skiljenämnden lämnat en processhandling obeaktad eller att skiljedomens domskäl saknats eller varit bristfälliga. Hovrätten tycks först efter en närmare analys av skiljedomen och annan utredning kunnat fastställa att klanderkärandens påståenden är ogrundade.

Det har tidigare i uppsatsen konstaterats att klanderprocesser kännetecknas av att klanderkäranden söker utnyttja klandermöjligheterna fullt ut och inte sällan åberopar åtskilliga grunder till grund för sin talan. Detta förstärks av att i flertalet av de behandlade avgörandena åberopas flera grunder med avseende på varför skiljenämnden exempelvis begått ett handläggningsfel. De mest intressanta aspekterna av dessa är att i de fall klandergrundande omständigheter framförts har, som nyss nämnts, hovrätten först efter en närmare analys av skiljedomen och annan åberopad utredning, kunnat slå fast att klanderkärandens påståenden är ogrundade. Det företas alltså en gedigen sakprövning. Vidare är termen ”*uppenbart*” ständigt återkommande. Det uttrycks exempelvis att det är ”*uppenbart*” att det som klanderkäranden åberopat till grund för sin klandertalan inte innebär att skiljenämnden begått ett klandergrundande fel som kan leda till skiljedomens upphävande. Termen tycks därmed frekvent användas i hovrättens resonemang med avseende på varför en klandertalan enligt hovrättens mening är uppenbart ogrundad.¹⁷⁹

Den avsedda innebörden av rekvisitetet ”uppenbart ogrundat” har, som påpekats, i lagmotiv uttryckts så att det är en talan där yrkandena och grunderna är tydligt angivna men som ”*uppenbart*” är av den arten att det inte kan leda till bifall.¹⁸⁰ Att hovrätten genomgående använder termen är följaktligen inte

¹⁷⁹ Liknande kan utläsas vid hovrättens handläggning av ogiltighetsmål enligt 33 § LSF, se Svea hovrätts dom i mål T 1648-08; Svea hovrätts dom i mål T 6464-14. Detsamma gäller talan mot skiljedom enligt 36 § LSF, se Svea hovrätts dom i mål T 8219-19; Svea hovrätts dom i mål T 1925-21.

¹⁸⁰ För en närmare redogörelse av rekvisitetet, se avsnitt 4.2.2.

så märkvärdigt. Det märkvärdiga är emellertid, som redan antytts, att det företas en gedigen sakprövning av klanderfallen bestående av en granskning av skiljedomen och annan utredning för att kunna dra slutsatsen att klandertalan är ogrundad. Med hänsyn till att bestämmelsen tillkom för att avlasta domstolarna och undvika tidsödande handläggning vid oseriösa tvister är hovrättens påtagliga arbetsinsats märklig.

Om det nu är ”*uppenbart*” varför ska det då behöva företas en längre utredning kring detta vid hovrättens handläggning? Med hänsyn till vad som sagts i avsnitt 4.2.2 bör i uppenbarhetskravet ligga att:

- Klanderkärandens ogrundade talan kan fastslås ”*omedelbart och tveklöst*”,
- Klanderkärandens ogrundade talan kan ”*lätt och tveklöst*” slås fast efter en enkel prövning.

När klanderkäranden gör gällande klandergrundande omständigheter förefaller det oundvikligt för hovrätten att först vid en granskning av skiljedomen eller annan åberopad utredning kunna avgöra om en klandertalan är ogrundad. Visserligen har hovrätten vanligtvis tillgång till skiljedomen i dess helhet liksom annat material rörande skiljeförfarandet, varför det kan antas att de ofta har ett tillräckligt underlag för deras bedömning.¹⁸¹ I sammanhanget får det även medges att det kan tänkas att hovrätten i de behandlade avgörandena är av meningen att klanderfallen kan bedömas som ogrundade efter en relativt enkel prövning.

Enligt min mening kan man däremot med fog ifrågasätta om hovrättens bedömning kan anses falla under kravet ”*uppenbart*” när klandergrundande omständigheter åberopas. För det första kan det ogrundade knappast konstateras ”*omedelbart och tveklöst*”. För det andra tycks det krävas en omfattande arbetsinsats från hovrättens sida för att fastslå att det som klanderkäranden åberopat till grund för sin klandertalan exempelvis inte innebär att det har förekommit något handläggningsfel. Vad som även gör det mer problematiskt är dels att klanderkäranden vanligtvis har många grunder med avseende på varför en skiljedom ska upphävas, dels att skiljedomen brukar angripas brett i

¹⁸¹ Kutteneuler och Lundberg (2022) s. 115.

klandersmål. Mot den bakgrunden kan det svårligen hävdas att det ogrundade ”lätt och tveklöst” går att slå fast. Sett till vad som hittills har sagts samt vad som bör ligga i uppenbarhetsbedömningen är det ytterst tveksamt att tala om en ”uppenbart ogrundad talan”.

Det torde även gälla situationer då hovrätten i för sig kan fastslå att skiljenämnden begått ett uppdragsöverskridande eller ett handläggningsfel. Eftersom det krävs en ytterligare granskning av skiljedomen för att avgöra om inverkanekravet har uppfyllts eller inte.¹⁸²

4.5 Materiella och processuella fel

4.5.1 Relevanta avgöranden när både materiella och processuella fel görs gällande

I ett mål väckte klanderkäranden, Täby Yrkesgymnasium AB, talan om ogiltighet och klander.¹⁸³ Till grund för klanderkärandens klandertalan anfördes inledningsvis att ränteberäkningen bakom den utdömda ränteförpliktelsen i skiljedomens 505:e punkt avvek från parternas yrkanden och inställning, varför skiljemanden hade överskridit sitt uppdrag.

Vad beträffar denna fråga noterade hovrätten att det av skiljedomen framgick att klanderkäranden hade vitsordat ränteberäkningen, varför skiljemanden var skyldig att bifalla ränteyrkandet vid ett bifall av huvudyrkandet i målet. Hovrätten jämförde den utdömda förpliktelsen i punkten 505 ”att betala ränta” med huvudyrkandets innehåll i skiljeförfarandet som angavs i punkten 10 i skiljedomen. Hovrätten bedömde att ränteyrkandet och domslutet ”betala ränta” överensstämde med varandra och uttalade:

Enligt hovrättens bedömning är det uppenbart att skiljemanden, såvitt gäller ränteberäkningen i punkten 505 i skiljedomen, inte har gått utanför parternas yrkanden och inställning. Han har därmed inte överskridit sitt uppdrag.¹⁸⁴

¹⁸² Jfr exempelvis hovrättens tillämpning av inverkanekravet i Svea hovrätts dom i mål nr T 12059-18. För en närmare redogörelse av avgörandet hänvisas till avsnitt 4.4.1.

¹⁸³ Se Svea hovrätts dom i mål nr T 12168-18.

¹⁸⁴ Se s. 9 i domen.

Klanderkäranden påstod även att avsikten var att yrkandena och inställningarna skulle motsvara bestämmelserna i ett skuldebrev och att skiljedomen avvek från denna. Hovrätten konstaterade i denna del att klanderkärandens påstående innefattade ett materiellt fel. Vidare påstods att skiljemannen hade gjort en otillräcklig eller felaktig analys av ett ränteyrkande, dvs. hur räntan skulle beräknas. Domstolen konstaterade att även detta var en materiell fråga och anförde:

Eftersom det är fråga om en materiell bedömning är det uppenbart att det inte är något som kan överprövas av hovrätten inom ramen för en talan om klander av en skiljedom.¹⁸⁵

Hovrätten ansåg sammantaget att klanderkärandens klandertalan var uppenbart ogrundad och skulle därmed ogillas utan att stämning utfärdades. Hovrätten framhöll:

Hovrättens slutsats är att det är uppenbart att inte någon av de grunder som Täby Yrkesgymnasium AB har gjort gällande i målet kan leda till att punkten 505 i skiljedomen såvitt avser ränteberäkning ska ogiltigförklaras eller upphävas. Talan om ogiltighet och klander är således uppenbart ogrundad och ska därför ogillas utan att stämning utfärdas.¹⁸⁶

I två mål från 2020 och 2022 behandlades bland annat påståenden om att skiljenämnden ägnat sig åt felaktig rättstillämpning, felaktig bevisbörda eller felaktig bevisvärdering.

I det första målet hade klanderkäranden, M.Z, till grund för sin klandertalan anført att skiljenämnden bedömt dennes inkomstunderlag i strid med gällande rätt och praxis.¹⁸⁷

Med hänsyn till att en klanderprövning inte ger utrymme för en materiell överprövning konstaterade hovrätten att det M.Z anført till grund för sin klandertalan i denna del inte kan leda till att skiljedomen upphävs. Hovrätten uttalade:

Vad M.Z har anført om att skiljenämnden gjort en felbedömning till följd av en felaktig rättstillämpning kan alltså inte leda till att skiljedomen upphävs även om skiljenämnden i och för sig skulle ha gjort en felaktig bevisvärdering eller en felaktig rättstillämpning (jfr

¹⁸⁵ Se s. 9 i domen.

¹⁸⁶ Se s. 10 i domen.

¹⁸⁷ Se Svea hovrätts dom i mål T 3101-20.

Lindskog, Skiljeförfarande, En kommentar, 3 uppl., 2020, s. 952 och Heuman, Skiljeman-
narätt, 1999, s. 586.¹⁸⁸

M.Z gjorde även gällande att skiljenämnden inte hade beaktat de omständigheter och bevis som åberopades i skiljeförfarandet. Vidare påstods att skiljedomens domskäl saknade förklaringar och att skiljenämnden har varit obehörig eftersom den har agerat på ett sätt som inte varit opartiskt enligt 8 § LSF. Vad beträffar M.Z:s första påstående framhöll hovrätten att det kan utgöra ett klandergrundande handläggningsfel. Hovrätten lade vikt vid att M.Z inte närmare preciserat vilka omständigheter eller bevis som han menade att skiljenämnden inte hade beaktat.¹⁸⁹ Eftersom det inte heller i övrigt framgick av skiljedomen eller utredningen att någon omständighet eller något bevis lämnades obeaktat av skiljenämnden ansåg hovrätten att grund för upphävande av skiljedomen inte förelåg i denna del.

När det kommer till påståendet om att domskälen saknade förklaringar konstaterade hovrätten att skiljenämnden redovisat domskäl i skiljedomen och att det fanns en förklaring till skiljedomens domslut. Mot bakgrund av domskälens utformning var hovrätten av meningen att det saknades grund för skiljedomens upphävande även i denna del. Vad M.Z slutligen anförde beträffande skiljenämndens obehörighet ansåg hovrätten sakna grund.

Sammantaget bedömdes klandertalan vara uppenbart ogrundad. Hovrätten uttalade följande:

Mot bakgrund av det anförda är det enligt hovrättens bedömning uppenbart att de omständigheter som M.Z har åberopat till grund för sin klandertalan inte innebär att det har förekommit något sådant handläggningsfel som ska leda till att skiljedomen upphävs. Det är vidare uppenbart att de omständigheter som M.Z har åberopat inte innebär att skiljenämnden har varit obehörig eller överskridit sitt uppdrag.

¹⁸⁸ Se s. 4 i domen.

¹⁸⁹ En intressant aspekt av domen är att hovrätten lyfte fram att klanderkräandens inte närmare preciserat vilka omständigheter eller bevis som skiljenämnden inte beaktat. Hovrätten verkade peka på att klanderkräandens grund inte är tillräckligt preciserad. Detta tyder väl snarare på att det berör brister i stämningens ansökan som skulle kunna leda till att klandertalan avvisas, se 42 kap. 2 §, 3-4 §§ RB. Det är lite otydligt om detta ingick i hovrättens resonemang med avseende på varför klandertalan är uppenbart ogrundad. Hursomhelst är det ytterst märkligt att hovrätten påpekade detta i sina domskäl.

M.Z:s klandertalan är således uppenbart oggrundad. Talan ska därför ogillas utan att stämning utfärdas.¹⁹⁰

I det andra målet¹⁹¹ anförde klanderkräranden, SDS, inledningsvis att skiljenämnden hade ålagt denne en ”orimlig” bevisbörda till följd av att den hade felaktigt tolkat gällande rätt. Hovrätten noterade att skiljenämndens bedömning av vilket beviskrav som gäller är en materiell bedömning och kan inte läggas till grund för ett upphävande av en skiljedom och uttalade:

Skiljenämndens bedömning av vilket beviskrav som gäller – i det här fallet styrkt – är en materiell bedömning och inget som kan läggas till grund för ett upphävande av skiljedomen, oavsett om bedömningen varit riktig eller inte. Det gäller även frågan om hur skiljenämnden har värderat den åberopade bevisningen (se t.ex. Heuman, Skiljemannarätt, 1999, s. 586 och Lindskog, Skiljeförfarande, 3:e uppl., 2020, s. 952). Det som SDS gjort gällande i fråga om beviskrav, bevisbörda och värdering av bevisning utgör således inte klandergrundande fel.¹⁹²

Klanderkräranden påstod även att skiljenämnden hade bortsett från ostridiga omständigheter, till exempel historiska försäljningssiffror och kundbortfall. Enligt hovrättens mening kunde det som anförts i denna del inte utgöra ett klandergrundande fel. Hovrätten redogjorde för skiljedomens innehåll och uttalade:

Av skiljedomen framgår att parterna varit överens om vilka komponenter som ska ingå vid beräkningen av SDS:s skada och att Direct Alarm inte ifrågasatt det historiska underlaget. Det framgår dock även att en tvistefråga i målet varit vilka slutsatser som kunde dras i fråga om det hypotetiska händelseförloppet med ledning av det historiska underlag som SDS presenterat. Det är uppenbart att skiljenämnden beaktade åberopade historiska data (se t.ex. p. 518 och 526). Den har emellertid gjort bedömningen att den bevisning som SDS åberopat inte varit tillräckligt för att styrka de påståenden om det hypotetiska händelseförloppet som bolagets skadeståndsberäkning vilade på (se bl.a. p. 520 och 531). Detta är en fråga om vilka slutsatser som kan dras av vissa förhållanden och således en materiell bedömning. I detta ligger att det inte heller det som anförts i denna del kan utgöra ett klandergrundande fel.¹⁹³

Klanderkräranden påstod även att skiljenämnden bortsett från åberopad bevisning i form av ett sakkunnigutlåtande och förhör med denne. Vid

¹⁹⁰ Se s. 5 i domen.

¹⁹¹ Svea hovrätts dom i mål T 13967-21.

¹⁹² Se s. 5-6 i domen.

¹⁹³ Se s. 6 i domen.

ytterligare en granskning av skiljedomens domskäl konstaterade hovrätten att skiljenämnden hade uttryckligen hänvisat till det åberopade sakkunnigutlåtandet och att åberopad bevisning beaktats. Hovrätten angav:

Skiljenämnden har i domskälen hänvisat till utlåtandet från M.S och förhöret med honom och sammanfattat innehållet (p. 496-497). Det framgår vidare av skiljenämndens skäl att åberopad bevisning beaktats (p. 520) och skiljenämnden har uttryckligen hänvisat till åberopade sakkunnigutlåtanden. SDS:s påstående att skiljenämnden begått ett handläggningsfel genom att inte beakta denna bevisning – eller någon annan bevisning – framstår som grundlöst. En annan fråga är vilken tyngd som bevisningen tillmätts vid bevisvärderingen. Som framgår ovan är det emellertid en materiell fråga, liksom att ytterligare bevisning efterfrågats.¹⁹⁴

Vid en helhetsbedömning ansåg hovrätten att klanderkärandens klander-talan var uppenbart ogrundad. Hovrätten uttalade följande:

Av det anförda följer att de omständigheter som åberopats i målet – med något undantag – inte är sådana att de kan ligga till grund för att upphäva en skiljedom ens om de skulle tas för goda. I den utsträckning klandergrundande omständigheter åberopats är påståendena grundlösa och motsägs tydligt av skiljedomen. Det är enligt hovrättens mening därför uppenbart att de omständigheter som åberopats till stöd för talan inte innebär att det förekommit något handläggningsfel, uppdragsöverskridande eller behörighetsöverskridande som ska leda till upphävande av skiljedomen. SDS:s klandertalan är således uppenbart ogrundad och ska därför ogillas utan att stämning utfärdas.¹⁹⁵

4.5.2 Klanderkäranden påstår ett fel som inte är ett processuellt fel – Är det verkligen uppenbart ogrundat?

Det kan noteras att hovrätten i dessa nu behandlade avgörandena ansett att klanderkärandens talan är uppenbart ogrundad när denne, tillsammans med omständigheter som faller under 34 § LSF, åberopat omständigheter som utgör materiella fel vilket över huvud taget inte kan leda till att skiljedomen upphävs. Enligt min mening kan vi genom en granskning av avgörandena utläsa att i de fall klanderkäranden på olika sätt åberopar grunder som riktar sig in på att skiljenämnden gjort felaktiga bedömningar av materiell art, så tycks hovrätten vara av uppfattningen att det är uppenbart att sådana grunder inte

¹⁹⁴ Se s. 7 i domen.

¹⁹⁵ Se s. 7 i domen.

kan överprövas inom ramen för en talan om klander av en skiljedom. När klanderkäranden sålunda även åberopat sådana omständigheter till grund för sin talan verkar detta var något som ingår i hovrättens helhetsbedömning med avseende på varför en klandertalan är uppenbart ogrundad.¹⁹⁶

Det kan inte anses föreligga någon som helst tvekan om att kravet på ”*uppenbarhet*” får anses vara uppfyllt i de fall klanderkäranden enbart lägger sådana grunder till grund för sin klandertalan. I dessa situationer kan hovrätten nämligen enbart genom en granskning av käromålet notera att klanderkäranden har framfört omständigheter av materiell art. Med andra ord kan hovrätten i de flesta fall sägas kunna fastslå det ogrundade ”*omedelbart och tveklöst*”, eftersom det är klart att sådana omständigheter inte kan utgöra grund för klander av en skiljedom. Detta gäller även om klanderkäranden i för sig skulle ha rätt i att skiljenämnden har gjort en materiellt oriktig bedömning.¹⁹⁷ Det kan alltså inte betvivlas att klanderkäranden i dessa fall inte kan ha rätt i att skiljedomen kan upphävas. Det gäller i synnerhet påståenden om att skiljenämnden har gjort en felbedömning till följd av *felaktig rättstillämpning* eller förhållit sig felaktigt till frågor om *bevisbörda*, *beviskrav* och *bevisvärdering*. Det sagda kan beläggas med ett av de ovan behandlade avgörandena. Klanderkäranden hade i klanderdomen bland annat gjort gällande att skiljenämnden hade ålagt denne en orimlig bevisbörda och därför funnit att vissa åberopade omständigheter inte hade styrkts. Hovrätten konstaterade med hänvisning till doktrin att skiljenämndens bedömning av vilket beviskrav som gäller är en materiell bedömning och därmed inte ett förhållande som kan läggas till grund för ett upphävande av skiljedomen, vilket även gäller hur skiljenämnden har värderat den åberopade bevisningen.¹⁹⁸

I sådana processföringslägen skulle hovrätten alltså ha fog för bedömningen att en klandertalan är ”*uppenbart ogrundad*”. Samma resonemang torde även

¹⁹⁶ Svea hovrätt har även ogillat ett ogiltighetsmål som uppenbart ogrundat, då klanderkäranden åberopade grunder som över huvud taget inte kunde leda till att skiljedomen ogiltighetsförklarades enligt 33 § LSF. I målet hade klanderkäranden åberopat att skiljedomen grundade sig på falsk bevisning och ett vittnesförhör som avgett en falsk utsaga, se Svea hovrätts dom i mål T 4683-06.

¹⁹⁷ Se avsnitt 2.3.

¹⁹⁸ Se Svea hovrätts dom i mål T 13967-21 s. 5-6. Se även Svea hovrätts dom i mål T 3101-20 s. 4. För en närmare redogörelse kring dessa avgöranden hänvisas till avsnitt 4.5.1.

kunna appliceras i förhållande till situationer då klanderkäranden till grund för sin talan enbart påstår fel, som visserligen inte är av materiell art, men faller utanför de exklusiva klandergrunderna i 34 § LSF.

4.5.3 Klanderkäranden påstår ett fel som först efter en närmare granskning kan konstateras inte är ett processuellt fel – Är det verkligen uppenbart ogrundat?

Det är viktigt att komma ihåg att gränsdragningen mellan ett materiellt och processuellt fel inte alltid är enkelt. Det kan därför tänkas att hovrätten ibland måste företa en mer ingående granskning för att konstatera att klanderkärandens beskrivning av felet utgör ett materiellt fel.¹⁹⁹ I likhet med vad som anförts när processuella fel görs gällande är det svårt att fastslå det ogrundade utan en påtaglig arbetsinsats. Detta kan åskådliggöras med ett påstående som även förekom i det ovannämnda klanderfallet. Klanderkäranden hade hävdade att skiljenämnden bortsett från ostridiga förhållanden till exempel data över historiska försäljningssiffror och kundbortfall. Efter en granskning av skiljedomen uttalade hovrätten som bekant följande:

Det är uppenbart att skiljenämnden beaktat återopade historiska data (se t.ex. p. 518 och 526). Den har emellertid gjort bedömningen att den bevisning som SDS återopat inte varit tillräcklig för att styrka de påståenden om det hypotetiska händelseförloppet som bolagets skadeståndsberäkning vilade på (se bl.a. p. 520 och 531). Detta är en fråga om vilka slutsatser som kan dras av vissa förhållanden och således en materiell bedömning. I detta ligger att inte heller det som anförts i denna del kan utgöra ett klandergrundande handläggningsfel.²⁰⁰

Av det anförda följer att hovrätten i dessa fall inte kan ha goda skäl för bedömningen att en klandertalan är ”*uppenbart ogrundad*”.

4.5.4 Klanderkäranden påstår både materiella och processuella fel – Är det verkligen uppenbart ogrundat?

¹⁹⁹ Se avsnitt 2.3.

²⁰⁰ Se Svea hovrätts dom i mål T 13967-21 s. 6. För en närmare redogörelse av avgörandet hänvisas till avsnitt 4.5.1.

Vi kan däremot konstatera att det bland de behandlade avgörandena görs gällande både materiella och processuella fel. Det innebär att endast en del av talan i de flesta fall kan anses vara ”uppenbart ogrundad”. Detta är självklart problematiskt eftersom bestämmelsen inte är utformad för en sådan tillämpning. Som bekant måste käromålet i dess helhet vara ”uppenbart ogrundad” för att bestämmelsen ska kunna tillämpas. I annat fall ska stämning i dess helhet utfärdas.²⁰¹

4.6 Sammanfattande kommentar

Hovrätten verkar vara av uppfattningen att det finns ett något större utrymme för att bedöma en klandertalan som uppenbart ogrundad. Enligt min mening kan det knappast förändra i någon avsevärd bemärkelse utgångspunkten att utrymmet att bedöma ett käromål som uppenbart ogrundat är ytterst begränsat.

Det kan även konstateras att hovrätten tillämpar rekvisitet när det påstås materiella och processuella fel samt enbart processuella fel. När materiella fel gjorts gällande har det i huvudsak varit påståenden som direkt kunnat bedömas beröra skiljenämndens materiella bedömning. En variant av uppenbart ogrundad klandertalan verkar alltså vara då klanderkärandens beskrivning av felet i princip direkt kan bedömas inte avse ett processuellt fel. En annan variant av uppenbart ogrundad klandertalan verkar vara då klanderkärandens beskrivning av felet i sig utgör ett processuellt fel men att det av skiljedomen eller annan åberopad utredning framgår att skiljenämnden inte har begått det påstådda processuella felet. Exempelvis beskriver klanderkäranden ett handläggningsfel, men av skiljedomen framgår att det inte har förekommit ett klandergrundande handläggningsfel.

Med hänsyn till vad som har framkommit i förevarande kapitel är tillämpningen av rekvisitet ”uppenbart ogrundat” i klanderprocesser problematisk och inte helt tillfredsställande. Det beror främst på att när processuella fel görs gällande krävs en ingående analys för att kunna fastställa att en

²⁰¹ Se avsnitt 4.2.1.

klandertalan är ogrundad. Det är alltså tydligt att det inte krävs mycket för rekvisitets uppfyllande i hovrättens klander mål, och det kan ifrågasättas om kravet på ”uppenbarhet” verkligen är uppnått.

Med utgångspunkt i hovrättens avgöranden kan alltså inget annat sägas än att kravet på ”uppenbarhet” har satts lågt när klandergrundande omständigheter åberopas.²⁰² I åtminstone två fall har det satts extremt lågt.²⁰³ Det överensstämmer inte särskilt väl med bestämmelsens restriktiva tillämpning och uppenbarhetskravets stränga innebörd.²⁰⁴

Detta ger i sin tur upphov till frågan vad kan förklara hovrättens tillämpning av rekvisitet i klanderprocesser? Det faller således på sin plats att behandla denna fråga i nästa kapitel.

²⁰² Se Svea hovrätts dom i mål nr T 7303-11; Svea hovrätts dom i mål T 797-16; Svea hovrätts dom i mål nr T 12168-18; Svea hovrätts dom i mål nr T 4518-18; Svea hovrätts dom i mål T 3101-20; Svea hovrätts dom i mål T 13967-21; Svea hovrätts dom i mål T 9388-22.

²⁰³ Se Svea hovrätts dom i mål T 12059-18; Svea hovrätts dom i mål T 13964-20.

²⁰⁴ Se avsnitt 3.3.

5 Vad kan förklara hovrättens tillämpning av rekvisitet ”uppenbart ogrundat” i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB i klanderprocesser?

5.1 Inledning

I detta kapitel ska vi utreda vad som kan förklara hovrättens tillämpning av rekvisitet ”uppenbart ogrundat” i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB. Det har nämligen i uppsatsen konstaterats, som nämnts vid flertal tillfällen, att hovrätten vidtar en stor arbetsinsats vid handläggningen av dessa mål. Enligt min mening finns det därför anledning att fråga sig om hovrätten genom sin tillämpning försöker uppnå en skriftlig handläggning i större utsträckning. Sker det i syfte att avgöra målen utan huvudförhandling? Visserligen innebär en tillämpning av bestämmelsen att det sker en skriftlig handläggning i den meningen att målet avgörs på handlingarna, men det är inte den bakomliggande anledningen och syftet med bestämmelsen.²⁰⁵ Det är nämligen 42 kap. 18 § RB som reglerar i vilka fall en tvist får avgöras utan huvudförhandling och därmed på handlingarna.

5.2 Avgörande utan huvudförhandling

5.2.1 Allmänt om 42 kap. 18 § 1 st. RB

Av 42 kap. 18 § 1 st. RB följer:

Ett mål avgörs efter huvudförhandling. Utan sådan förhandling får rätten dock

- 1. avgöra ett mål på annat sätt än genom dom,*
- 2. meddela tredskodom,*

²⁰⁵ Se avsnitt 3.2 och 3.5.

3. *meddela dom i anledning av talan som medgivits eller eftergivits,*
4. *stadfästa förlikning och*
5. *även i annat fall meddela dom, om huvudförhandling inte behövs med hänsyn till utredningen i målet och inte heller begärs av någon av parterna.*

Av bestämmelsens ordalydelse uppställs alltså huvudregeln att ett mål ska avgöras efter huvudförhandling. Huvudregeln åtföljs däremot av fem undantag som belyser när en domstol får avgöra ett mål utan någon huvudförhandling. I likhet med 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB kan det konstateras att bestämmelsen är fakultativ. Rätten är alltså inte tvingad till att tillämpa bestämmelsen.²⁰⁶

5.2.2 Närmare om 42 kap. 18 § 1 st. 5 p. RB

Som första förutsättning för att kunna tillämpa bestämmelsen gäller att ”*huvudförhandling inte behövs med hänsyn till utredningen i målet*”. Här avses främst sådana mål där det inte råder någon oenighet mellan parterna rörande de faktiska omständigheterna i målet, utan där den tvistiga frågan är den rättsliga bedömningen av dessa omständigheter.²⁰⁷

Som andra förutsättning är att huvudförhandling inte ”*begärs av någon av parterna*”. Envar av parterna har således en absolut rätt till huvudförhandling enligt bestämmelsen. För det fall en part har uttryckt sig på ett tveksamt sätt kring huruvida denne vill ha huvudförhandling eller inte, bör rätten förvissa sig om detta genom att kontakta parten.²⁰⁸

Det har nämnts att när 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB tillämpas förutsätts även att målet avgörs på handlingarna. En viktig skillnad är dock att parterna i sådant fall inte har rätt till huvudförhandling.²⁰⁹

5.3 En utvidgad möjlighet till ett skriftligt

²⁰⁶ Se Ekelöf m.fl. (2011) s. 75.

²⁰⁷ Se prop. 1986/87:89 s. 87 f. och s. 212; Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 42 kap. 18 §, 2023-04-26.

²⁰⁸ Se prop. 1986/87:89 s. 212; Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 42 kap. 18 §, 2023-04-26.

²⁰⁹ Se prop. 1986/87:89 s. 212; Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 42 kap. 18 §, 2023-04-26.

förfarande?

Uppsatsen har redan pekat på att klanderprocesser brukar handläggas skriftligen. Det torde inte föreligga någon tvekan om att hovrättens behandlade avgöranden under kapitel 4 hade kunnat handläggas enligt 42 kap. 18 § 1 st. 5 p. RB. Det rör sig nämligen om mål som möjligtvis är ogrundade men får även anses, på grund av deras beskaffenhet, kunna avgöras med hänvisning till nyssnämnda punkt. Dessutom har hovrätten avgjort mål på handlingarna som mer eller mindre är identiska med dessa avgöranden sett till deras omfattning, de omständigheter som åberopas och hovrättens tillvägagångssätt vid sakprövningen enligt 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB.²¹⁰ Det handlar alltså om en liknande arbetsinsats som vid tillämpningen av 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB.

Det förefaller som att hovrätten försöker öppna upp möjligheten till ett skriftligt förfarande i större utsträckning. Genom hovrättens till synes lågt ställda uppenbarhetskrav kan den använda sig av 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB och avgöra klander mål, som inte kan leda till något bifall, på handlingarna i stället för 42 kap. 18 § 1 st. 5 p. RB. På så vis undviker hovrätten parternas eventuella protest mot en skriftlig handläggning.

Det nu sagda måste även ses i ljuset av att det kan antas att hovrätten söker tillgodose lagstiftarens intresse av att klanderprocesser i möjligaste mån bör lösas på ett snabbt och effektivt sätt och inte i onödan dra ut på processen. Genom en sådan tillämpning försvåras det också för en klanderpart att väcka en ogrundad talan, på så vis motverkar det att parter i onödan dras in i en klanderprocess.²¹¹

²¹⁰ Se exempelvis Svea hovrätts dom i mål T 6687-18. Avgörandet avgjordes utan huvudförhandling. I rättsfallet gjorde klanderkäranden gällande dels omständigheter som var hänförliga till skiljenämndens materiella bedömningar, dels klandergrundande omständigheter. Efter en granskning av skiljedomen ansåg hovrätten sammantaget att klanderkärandens talan inte kunde vinna bifall på de grunder som åberopades. Hovrätten ogillade därför käromålet. Se även exempelvis Svea hovrätts dom i mål T 1510-17; Svea hovrätts dom i mål T 9033-18; Svea hovrätts dom i mål T 717-19.

²¹¹ Se avsnitt 3.4.1.

6 Avslutande reflektioner

6.1 Innebörden av uppenbarhetskravet i rekvisitet ”uppenbart ogrundat”

Vad beträffar innebörden av uppenbarhetskravet kan konstateras att det är något oklart. Uppsatsen har lyft fram att i kravet bör ligga att kändens ogrundade talan kan fastslås ”*lätt och tveklöst*” efter en enkel prövning eller ”*omedelbart och tveklöst*”. Det har därför konstaterats att det bör innebära att en domstol enbart vid en enkel granskning av käromålet ska kunna avgöra att den är ogrundad. Domstolen ska inte behöva vidta en påtaglig arbetsinsats för att kunna dra slutsatsen att kändens påståenden är ogrundade.

6.2 Artikel 6 (1) EKMR och dess betydelse vid tolkningen av rekvisitet ”uppenbart ogrundat” i klanderprocesser

Det har konstaterats att hovrätten i ett flertal avgöranden ansett att det beträffande en talan om klander kan ställas något högre krav än annars för att en tvist ska anses vara reell och seriös. Det finns därför ett något större utrymme för att bedöma en klandertalan som uppenbart ogrundad. Trots denna iakttagelse har jag angett att hovrättens uttalanden inte bör ändra, i så stor utsträckning, utgångspunkten att utrymmet att bedöma ett käromål som uppenbart ogrundat är väldigt begränsat. Detta innebär att artikel 6 (1) EKMR bör i princip ha samma betydelse vid tolkningen av rekvisitet ”uppenbart ogrundat” som i dispositiva tvistemål.

6.3 Hur tillämpar hovrätten rekvisitet ”uppenbart ogrundat”?

Det har visats att hovrätten tillämpar rekvisitet när klanderkäranden framför både materiella och processuella fel. När materiella fel gjorts

gällande har det i huvudsak varit påståenden som direkt kunnat bedömas beröra skiljenämndens materiella bedömning. Exempelvis felaktig rättstillämpning. Vid processuella fel verkar klandertalan vara uppenbart ogrundat när det av skiljedomen eller annan utredning framgår att skiljenämnden inte begått det påstådda processuella felet. För att fastslå detta vidtar hovrätten en noggrann analys av skiljedomen och annat material. Det har konstaterats att hovrätten ställer låga krav för rekvisitets uppfyllande.

6.4 Är det lämpligt med hovrättens tillämpning av rekvisitet ”uppenbart ogrundat” i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB i klandersmål?

Det framstår som att hovrätten dels försöker skraddarsy tillämpningen av 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB i förhållande till klanderprocessens särprägel, dels främja en snabb och effektiv klanderprocess. Det har tidigare i uppsatsen konstaterats att bestämmelsen inte har stiftats i syfte att sondera bort överflödiga klandersmål. Vid utformningen har hänsyn inte tagits till klanderregeln och klanderprocessens speciella art. Av den anledningen kan man på goda grunder hävda att bestämmelsen inte är särskilt lämplig för klanderprocesser. Det förstärks av det faktum att det övervägdes en förändring av det processuella regelverket i syfte att anpassa till de särskilda förutsättningar som gäller för klandersmål.²¹² Den är på hela taget inte ägnad att bidra till skiljeförfarandets snabbhet, effektivitet och slutlighet.

Dessutom har det tidigare i uppsatsen konstaterats att hovrättens tillämpning av rekvisitet är problematisk. Med hänsyn till vad uppsatsen har laborerat kring uppenbarhetskravets innebörd har hovrättens tillämpning ifrågasatts. Det har särskilt lyfts fram att en sådan tillämpning är svårför- enlig med den restriktivitet som framhålls i förarbetena och praxis. Där- utöver verkar det som att hovrätten tillämpar bestämmelsen i syfte att

²¹² Se avsnitt 3.4.2.

skriftligt handlägga onödiga klander mål. Bestämmelsen har inte heller tillkommit i det syftet.

6.5 Ett nytt processuellt verktyg?

Det finns alltså två tydliga motstående intressen: å ena sidan ska 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB tillämpas restriktivt, å andra sidan är det enligt lagstiftaren av största vikt att undvika onödiga och tidsödande klanderprocesser. Samtidigt kan hovrättens tillämpning av rekvisitet ”uppenbart ogrundat” kritiseras och ifrågasättas. Hovrätten behöver följaktligen ett annat processuellt verktyg som möjliggör den tillämpning som den försöker att åstadkomma med stöd av ifrågavarande bestämmelse. Vid utformningen av detta verktyg måste hänsyn tas till att klander målen ofta är omfattande främst när det gäller åberopande av grunder och övrigt processmaterial. Det är även nödvändigt att beakta att när i huvudsak processuella fel åberopas behöver hovrätten först granska skiljedomen och annat material, innan den kan konkludera att talan inte kan vinna bifall.

Med hänsyn till det som sagts och vad som framkommit i denna uppsats, bör en lösning vara att införa en bestämmelse som hovrätten kan tillämpa för att kunna avgöra ogrundade klander mål på handlingarna, utan att parterna ska ha någon rätt till huvudförhandling. Med stöd av en sådan bestämmelse kan hovrätten skriftligen handlägga klander mål på det sätt som den tycks försöka uppnå genom tillämpningen av 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB. På så sätt främjar det en snabb och effektiv klanderprocess samtidigt som det bidrar till skiljeförfarandets snabbhet, effektivitet och slutlighet i enlighet med lagstiftarens syfte. Vidare bibehåller nyssnämnda bestämmelse sitt restriktiva tillämpningsområde och det säkerställs att den är förbehållen för mål som verkligen är uppenbart ogrundade.

En sådan förändring kräver en lagändring. Detta kan uppnås genom en utformning av ytterligare en punkt i 42 kap. 18 § 1 st. RB. Eftersom det processuella verktyget enbart ska kunna tillämpas i klanderprocesser måste

tillämpningsområdet avgränsas till talan enligt 33, 34 eller 36 §§ LSF. Jag har formulerat ett förslag på hur en sådan bestämmelse kan utformas.²¹³

6.6 Avslutningsvis

Uppsatsens bidrag har främst varit att analysera och problematisera hovrättsens tillämpning av rekvisitet ”uppenbart ogrundat” i 42 kap. 5 § 1 st. andra meningen RB. Min ambition är att uppsatsen lyckats visa och ge en ökad förståelse för vilka problem som tillämpningen av rekvisitet ger upphov till i klanderprocesser. Slutligen hoppas jag att uppsatsen kan bidra till ett nytt processuellt verktyg som underlättar handläggningen av ogrundade klander mål.

²¹³ Se *Bilaga A*.

Bilaga A - Förslag på lagändring

1.1 42 kap. 18 § RB

Nuvarande lydelse

Ett mål avgörs efter huvudförhandling. Utan sådan förhandling får rätten dock

1. avgöra ett mål på annat sätt än genom dom,
2. meddela tredskodom,
3. meddela dom i anledning av talan som medgivits eller eftergivits,
4. stadfästa förlikning och
5. även i annat fall meddela dom, om huvudförhandling inte behövs med hänsyn till utredningen i målet och inte heller begärs av någon av parterna.

Innan ett mål avgörs med stöd av första stycket 5, skall parterna, om de inte kan anses redan ha slutfört sin talan beredas tillfälle till detta.

Innan ett mål avgörs genom tredskodom enligt 44 kap. 7 a § eller 7 b §, gäller vad som sägs i andra stycket i fråga om käranden.

Innan ett mål avgörs genom tredskodom enligt 44 kap. 7 c §, gäller vad som sägs i andra stycket i fråga om svaranden.

Föreslagen lydelse

Ett mål avgörs efter huvudförhandling. Utan sådan förhandling får rätten dock

1. avgöra ett mål på annat sätt än genom dom,
2. meddela tredskodom,
3. meddela dom i anledning av talan som medgivits eller eftergivits,
4. stadfästa förlikning och
5. om huvudförhandling inte behövs med hänsyn till utredningen i målet och inte heller begärs av någon av parterna.
6. även i annat fall meddela dom, om käromålet är ogrundat.

Innan ett mål avgörs med stöd av första stycket 5, skall parterna, om de inte kan anses redan ha slutfört sin talan beredas tillfälle till detta.

Första stycket 6 gäller enbart talan enligt 33, 34 och 36 §§ lagen (1999:116) om skiljeförfarande.

Innan ett mål avgörs genom tredsdom enligt 44 kap. 7 a § eller 7 b §, gäller vad som sägs i andra stycket i fråga om kändan.

Innan ett mål avgörs genom tredsdom enligt 44 kap. 7 c §, gäller vad som sägs i andra stycket i fråga om svaranden.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1983/84:78 om ändringar i rättegångsbalken m.m.

Prop. 1986/87:89 om ett reformerat tingsrättsförfarande.

Prop. 1998/99:35 Ny lag om skiljeförfarande.

Prop. 2017/18:257 En modernisering av lagen om skiljeförfarande.

Remissyttrande

Svea hovrätt, Översyn av lagen om skiljeförfarande (SOU 2015:37), 2015/667.

Utredningsbetänkanden

SOU 1938:44 Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk.

SOU 1982:26 Översyn av rättegångsbalken: delbetänkande.

SOU 1994:81 Ny lag om skiljeförfarande: delbetänkande.

SOU 2015:37 Översyn av lagen om skiljeförfarande.

Litteratur

Danelius, Hans (2015), *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*. 5 uppl., Norstedts Juridik AB. [cit. Danelius (2015)]

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik, Pauli, Mikael (2011), *Rättegång. Femte häftet*. 8 uppl., Norstedts Juridik AB. [cit. Ekelöf m.fl. (2011)]

Ekelöf, Per Olof och Edelstam, Henrik (2008), *Rättsmedlen*. 12 uppl., Iustus Förlag AB. [cit. Ekelöf och Edelstam (2008)]

Heuman, Lars (1984), *Skriftligt hovrättsförfarande i brottmål*. Juristförlaget i Lund. [cit. Heuman (1984)]

Heuman, Lars (1999), *Skiljemannarätt*. Norstedts Juridik AB. [cit. Heuman (1999)]

Kleineman, Jan (2018), 'Rättsdogmatisk metod' i: Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*. 2 uppl., Studentlitteratur. [cit. Kleineman (2018)]

Kvart, Johan, Olsson, Bengt (2021), *Tvistlösning genom skiljeförfarande*. 3 uppl., Norstedts Juridik AB. [cit. Kvart och Olsson (2021)]

Lindell, Bengt (2021), *Civilprocessen – rättegång samt skiljeförfarande och medling*. 5 uppl., Iustus Förlag AB. [cit. Lindell (2021)]

Madsen, Finn (2016), *Commercial Arbitration in Sweden – A Commentary on the Arbitration Act (1999:116) and the Arbitration Rules of the Stockholm Chamber of Commerce*. 4 uppl., Jure förlag. [cit. Madsen (2016)]

Sandgren, Claes (2021), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*. 5 uppl., Norstedts Juridik AB. [cit. Sandgren (2021)]

Welamson, Lars och Munck, Johan (2022), *Processen i hovrätt och Högsta domstolen. Rättegång VI*. 6 uppl., Norstedts Juridik AB. [cit. Welamson och Munck (2022)]

Westberg, Peter (1988), *Domstols officialprövning – En civilprocessuell studie i anslutning till RB 17:3 p 1*. Juristförlaget i Lund [cit. Westberg (1988)]

Westberg, Peter (2021), *Civilrättskipning I*. 3 uppl., Norstedts Juridik AB. [cit. Westberg (2021)]

Artiklar

Elofsson, Niklas (2010), "Klandrande skiljedomar mellan 1999 och 2009 – särskilt om skiljemäns uppdragsöverskridanden och handläggningsfel" *Juridisk tidskrift*, nr. 3 2010-11 s. 732–746. [cit. Elofsson (2009)]

Elofsson, Niklas (2010), "Inverkandekrav vid skiljedomskländer" *Svensk Juristtidning* s. 829-836. [cit. Elofsson (2010)]

Jareborg, Nils (2004), ”Rättsdogmatik som rättsvetenskap” *Svensk Juristtidning* s. 1–10. [cit. Jareborg (2004)]

Kuttenkeuler, Anne och Lundberg, Anders (2022), ”Hovrätternas mål om klander av skiljedomar – att ogilla käromålet som uppenbart oggrundat” *Svensk Juristtidning* s. 108–115. [Kuttenkeuler och Lundberg (2022)]

Skog, Emilia (1999), ”En undersökning av Svea hovrätts mål om ogiltighet och klander av skiljedomar under tidsperioden 1987–1997” *Juridisk tidskrift*, nr. 3 1999/00 s. 677–689. [cit. Skog (1999)]

Westberg, Peter (1996), ”Befogat intresse och behov av rättshjälp” *Juridisk tidsskrift*, nr. 2 1995/96 s. 602–610. [cit. Westberg (1996)]

Elektroniska källor

Fitger, Peter, Sörbom, Monika, Eriksson, Tobias, Hall, Per, Palmkvist, Ragnar och Renfors, Cecilia (2022), *Rättegångsbalken*, kommentaren till 42 kap. 5 §, 42 kap. 18 §, 58 kap. 1 § och 59 kap. 1 §, Norstedts Juridiks lagkommentar, JUNO. [cit. Fitger m.fl., *Rättegångsbalken* (1942:740)]

Lindskog, Stefan (2020), *Skiljeförfarande – En kommentar*, kommentaren till 34 § LSF, Norstedts Juridiks lagkommentar, JUNO.

Rättsfallsförteckning

Europadomstolen

Golder mot Förenade konungariket, 4451/70, dom den 21 februari 1975

Rolf Gustafson mot Sverige, 23196/94, dom den 1 juli 1997

Högsta domstolen

NJA 1982 s. 175 (I-II)

NJA 1983 s. 224

NJA 1998 s. 278

NJA 2003 s. 527

NJA 2009 s. 128 ”*Soyak*”

NJA 2013 s. 813

NJA 2016 s. 51 ”*Saltkråkan*”

NJA 2019 s. 171 ”*Belgor*”

NJA 2019 s. 382 ”*CicloMulsion*”

Svea hovrätt

Mål nr: T 4683-06, dom meddelad 8 januari 2007

Mål nr: T 1648-08, dom meddelad 28 augusti 2009

Mål nr: T 7303-11, dom meddelad 2 november 2011

Mål nr: T 6464-14, dom meddelad 19 november 2014

Mål nr: T 797-16, dom meddelad 30 augusti 2016

Mål nr: T 1510-17, dom meddelad 28 juni 2018

Mål nr: T 4518-18, dom meddelad 15 november 2018

Mål nr: T 8219-18, dom meddelad 5 mars 2019

Mål nr: T 12168-18, dom meddelad 8 mars 2019

Mål nr: T 12059-18, dom meddelad 25 mars 2019

Mål nr: T 9033-18, dom meddelad 24 juni 2019

Mål nr: T 3101-20, dom meddelad 8 juli 2020

Mål nr: T 717-19, dom meddelad 14 januari 2021

Mål nr: T 13964-20, dom meddelad 14 april 2021

Mål nr: T 1925-21, dom meddelad 9 september 2021

Mål nr: T 6687-18, dom meddelad 16 september 2021

Mål nr: T 13967-21, dom meddelad 10 februari 2022

Mål nr T 9388-22, dom meddelad 2 februari 2023